

Български

БРОЙ 3 | 2018

ЦЕНА – 30 КЪ

Приказният свят на Петя Константинова

Четири лъва на София

75 години от спасяването на българските евреи

130 години от рождението на Дора Габе

Крахът на Пражката пролет

Детската футболна академия в Прага

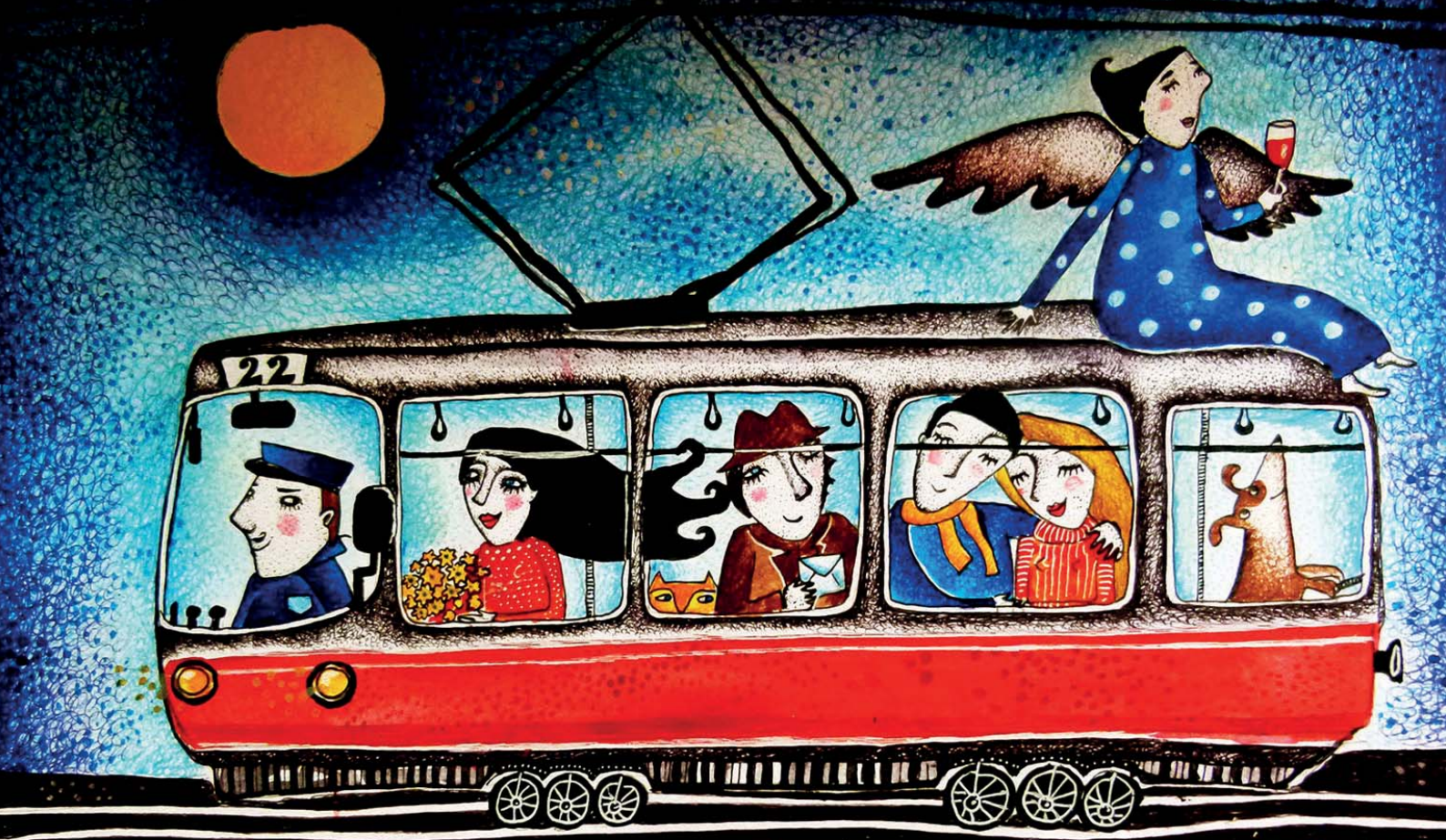

Лунният читател...

Магията на Прага

Трамвай желание

Скъпи читатели,

Лятото се изниза неусетно и родното море е отново на цели 1600 км. разстояние. Много от нас оставиха там морските си копнежи, лекотата на изпълнените със слънчева енергия летни мигове и топлината от срещите с близки хора.

Но лятото все още не си тръгва от страниците на списанието. Една разходка по тайнствени странджански пътечки ще ни отведе близо до Горно Буково, където можем да намерим изгубен манастир с лечебна вода и красиви гледки. Другите летни разходки, които ви предлагаме, са до екзотичната Куба и до Френското посолство в Прага. От интервюто с Андрию Аржант ще разберете каква е българската следа в детската футболна академия в чешката столица.

Преди 50 г. започва и трагично завършва Пражката пролет. За нейния крах са репортажите за инсталацията на Петър Садофски и Дан Трентина в музея на социалистическото изкуство в София и за някои от многобройните мероприятия в чешката столица. В настоящия брой неслучайно отбелязваме 75 годишнината от спасяването на българските евреи – една наистина героична страница от нашата история, която не трябва да забравяме. Тази година се навършват 130 години от рождението на известната българска поетеса Дора Габе, която остава завинаги свързана с Добруджа. Предстои ви да се запознаете с инте-

ресни моменти от живота ѝ и с инициативите на Регионалната библиотека „Дора Габе“ в Добрич.

Към трагичните страници на българската история ни връща разказът за Львовия мост в София, който е паметник на геройството на четирима български книжари и съратници на Васил Левски. Лицето на настоящия брой е живеещата в Прага българка Петя Константинова. Тя обича да измисля светове, които са уютни, особено ако реалността се нацупи. И ги претворява с прекрасни цветове. Във всеки брой на списанието Петя ни дарява с чудно изрисувани български рецепти и ни стопля с много багри.

Представяме ви и разказа на живеещия в САЩ българин Мирослав Пенков „Съседната стая“, както и превода на чешки на творбата му от студента Мартин Вибирал (Масариков универ-

ситет). Преводът е класиран на първо място в конкурса за превод и есе на Карловия университет.

За нелеката работа на преводачите на художествена литература и за тяхната тиха лудост с много хумор разказва един от нашите преводачи от чешки език, чието име е известно на мнозина от вас.

Златокосият септември настъпва в Чехия заедно с първия учебен ден. По този повод ви припомняме за двете български училища в Прага – БСУ „Д-р Петър Берон“ и БНУ „Възраждане“, които отварят врати по стара българска традиция в средата на септември, за да въведат децата ни във вълшебния свят на знанието. Приятно четене и изпълнена с много багри и топлина есен!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 5

Дипломиране! / Дискусия „Европейско бъдеще“ / Българско неделно училище „Възраждане“

Интересно 6 - 13

Четири лъва на София / Третата категория / Детската футболна академия

Годишнини 14 - 19

75 години от спасяването на кюстендилските евреи / 130 години от рождението на Дора Габе

Култура 20 - 22

Художничката Петя Константинова

Българо-чешки връзки 23 - 31

Трагедията идва, когато забравим / Чехия под знака на 1968-а / Диагноза / Мирослав Пенков – „Съседната стая“

Пътешествия и разходки 32 - 36

Изгубеният манастир / На гости на френския посланик в Прага

Накратко 37

1001 билки и рецепти 39

Неделни бухтички

На корицата: художничката Петя Константинова

Снимка: Деница Проданова

Илюстрации на стр. 2: Петя Константинова

Дипломиране!

Тържествено връчване на дипломите в Българското посолство

удовлетворението си от успешното им завършване и много доброто представяне на държавните изпити.

Емоционален връх на тържеството бе връчването на дипломите за завършено средно образование.

Чест за всеки абитуриент бе да получи от посланик Лъчезар Петков своя документ за зрелост с лично пожелание.

Много снимки документираха сияещите абитуриенти с дипломи в ръце. След тържествената част зрелостниците, техните родители и учителите бяха поканени на празничен коктейл.

Финалът на тази церемония отбелязва началото на нов етап в живота на зрелостниците – изцяло зависим от собствения им избор.

С пожелание този прекрасен празник да стане традиция в живота на БСУ „Д-р П. Берон“ се разделяме с поредния успешен випуск.

Нека тези млади хора да продължат напред към мечтите си, да превръщат трудностите в победи, да стъпват уверено напред към изненадите и предизвикателствата на живота!

Снежана Таскова

21.06.2018 г. ще остане незабравим ден за зрелостниците на БСУ „Д-р П. Берон“, гр. Прага, които получиха своите дипломи за завършено средно образование. Тържеството се проведе в Посолството на Република България пред развълнувани родители, доволни учители и възхитени абитуриенти. В изисканата обстановка на салона за церемонии учениците ни преживяха вълнуващи моменти. За първи път дипломите на дванадесетокласниците се връчват официално и тържествено по инициатива на директора на

училището – г-жа Таня Борисова и със съдействието на посланика на Р България в Чешката република – Негово Превъзходителство г-н Лъчезар Петков. Това бе един малък празник, зад който се крият много труд, упоритост, целеустременост – както от страна на учениците, така и от страна на техните преподаватели.

Поздравителни слова към зрелостниците отправиха директорът – г-жа Борисова, посланик Петков и класният им ръководител – г-жа Станева, които изразиха радостта, гордостта и

Дискусия под надслов „Европейско бъдеще“

На 11 юни в библиотека „Вацлав Хавел“ в Прага се състоя среща дискусия с българския политолог Иван Кръстев. Българското посолство организира инициативата под надслов „Europe's Future“ като заключително събитие от програмата за популяризиране на Българското председателство на Съвета на ЕС в Чешката република. Срещата беше открита от посланик Лъчезар Петков и директора на библиотеката, посланик Михаел Жантовски, който модерира дискусията. В дебата бяха засегнати актуални теми, свързани със стабилитета на правителствата, възможностите за мобилност в рамките на ЕС и бъдещето на Европа. Темата за бежанската криза и последвалата промяна в европейските общества, както и влиянието й върху бъдещето на Съюза бяха също част от дискусията.

Иван Кръстев за пореден път демонстрира високата си ерудиция и

способността си да задържи интереса на публиката през цялото време.

Той умело използва чувството си за хумор и ефектно поддържа спокойна атмосферата, въпреки тематиката, която носи тежест сама по себе си.

Посланици на европейски държави, представители на чешки институции,

медии и широката общественост бяха сред гостите на събитието. След дискусията последва коктейл.

Срещата може да бъде видяна на сайта на емблематичната библиотека „Вацлав Хавел“.

Раиса Андонова-Щурм

Политологът Иван Кръстев и посланик Михаел Жантовски по време на дискусията

Българско неделно училище „Възраждане“ отваря широко врати за ученици с български произход

На 16 септември ще бие първият звънец за децата и учениците от Българското неделно училище към сдружение „Възраждане“. И тази учебна година занятията ще се провеждат в Дома на националните общности на улица „Воцелова“ 3 в центъра на чешката столица. Освен часовете по адаптираните учебни програми за българските неделни училища в чужбина, изготвени от Министерството на образованието и науката на Република България, учениците ще имат възможност да участват и във вокално-танцова група „Орфей“ към училището. През изминалата учебна година децата се включиха в редица чествания, международни фестивали, концерти и срещи с писатели, актьори, журналисти. Много културни и образователни прояви ги очакват и през новата 2018/2019 г.

Българското неделно училище „Възраждане“ от 2002 г. съдейства активно за съхраняване на националната, културната и духовната идентичност на учениците с български корени, които живеят в Чехия. От 2014 г. това се осъществява с финансовата помощ на Министерството на образованието и науката на Република България, както и с подкрепата на Българското посолство в Прага.

Незаменима е помощта на учителите и родителите, които успяват да мотивират децата да учат български език и история, да пеят български песни, да танцуват заедно нашите самобитни хора. Благодарение на техния ентузиазъм, търпеливост и постоянство поддържа българския дух в чешка езикова среда – една нелека задача, с която вече дълги години се справяме с общи усилия.

Изучаването на роден език дава чувство за принадлежност на децата ни, свързва ги с корените им, обогатява ги духовно и ги кара да се чувстват като част от голямото българско семейство, разпръснато на няколко континента, но свързано с невидимите нишки на българския език и култура.

Мария Захариева

Ученици и родители от БНУ „Възраждане“ пред паметника на Кирил и Методий в Микулчице, 19 май 2018 г.

Вокално-танцова група „Орфей“ към БНУ „Възраждане“ на Международния фестивал „Фолклорна мозайка“ в Прага, 3 юни 2018 г.

С песни и танци изпращахме последния учебен ден, 16.06.2018 г.

Четири лъва на София

Големите градове по света винаги са изградени около голям воден източник. Най-често това е плавателна река или море, които осигуряват по-добри търговски и културни контакти на жителите му с други народи. Но има и такива градове, просъществували от най-древни времена до днес, които не притежават тази особеност. Такъв град е София, днешната столица на България. Той е изграден около голям минерален извор, който му дава жизнени сили през всичките хилядолетия на неговото съществуване.

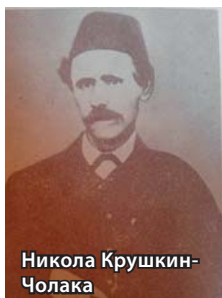
Най-ранните данни за съществуване на града са за местността около минералните извори на днешната Централна минерална баня (днес там се помещава и Регионален исторически музей – София) и са от бронзовата епоха, около II хил. пр. Хр.

И въпреки че през града не преминава голяма река, то има множество малки такива, на които са изградени мостове, свързващи бреговете им. Два от тях стават емблематични за града – Лъвов и Орлов мост. И двата са свързани с историята на града и на България. Интересен факт е, че и двата моста са построени от фирмата „Братя Прошек“ или това е още една ярка диря в българо-чешката взаимност от края на XIX в.

Тук ще се спра конкретно на историята на Лъвов мост. Построен през 1889 г., той става един от символите на борбата за свобода и на новата българската столица, възраждаща се от пепелищата на Освободителната война.

Владайската река дълги години се е преминавала по Шарения мост (тур. *Сандаклъкюпрю*).

По време на османското владичество в тази си част Владайската река се е наричала Канлъ дере, т.е. Кървава река. Наречена е така, тъй като се смята, че при превземането на града там се хвърлят телата на избитите защитници на града. В по-късни години в София живее богат турчин Халил Сали Ефенди, който става известен сред шопите като „шашавия/лудия Халил“. През една много дъждовна година той изкупва от селяните всичката слама, която те събират, а тя е наистина много. Местните му се чудят защо си дава парите за това. Следващата година обаче се случва така, че няма достатъчно слама и същите тези селяни изкупуват обратно собствена си слама, разбира се, на по-висока цена. Със събраните пари Халил изгражда моста. Той е наречен Шарен мост, защото е боядисан на жълти и

Никола Крушкин-Чолака

Георги Стоицев-Абаджията

Стоян Неделчев и Никола Вардев

червени ивици. От едната му страна стоял надписът: „С време продадох, мост създадох“, а от другата едно нравоучение от Корана: „Където няма мост – съгради мост. Където няма чешма – съгради чешма“.

Шарен мост е един от входовете на града и затова около него често са се издигали бесилки. В Османската империя съществува правило, което гласи, че ако престъпникът не е от града, той трябва да бъде обесен пред тази врата, през която е влязъл в него. Местните обаче са ексекутирани по площадите. Например до Лъвов мост са обесени участниците в Априлското въстание Стойчо Рашков и Тодор Малеев.

Така например през 1873 г. Васил Левски е обесен до Източната порта на София, където днес се издига паметникът му.

Един от най-старите символи на

българския дух, сила и мощ е лъвът. Затова може би мнозина от софиянци и гости на столицата свързват скулптурите именно с това – българското величие, което всеки трябва да види на влизане в София. Днес мостът се намира в центъра, но отново играе ролята на своеобразна порта към него, тъй като всеки идващ с влак или автобус, за да влезе в центъра на града (границите на Стара София), трябва да премине през него. Но освен това, те са паметник на геройството на четирима българи – книжари и съратници на Васил Левски. На 15 ноември 1877 г., малко преди Освобождението на България, те увисват на бесилките. В местността „Капана“ (намира се при днешните улици „Г. С. Раковски“ и „Веслец“, северно от Дондуков), близо до дюкяна си, е обесен книжарят **Хаджи Стоян Неделчев Вардев – Табака**. На вратата на книжарницата, край пътя за Бистрица, увисва бистричанинът **Никола Стефанов Крушкин – Чолака** (днес това е на ъгъла на ул. „Алабин“ и бул. „Витоша“). Книжаря **Георги Стоицев – Абаджията** ексекутират на „Шарен мост“, а техния сътрудник **Киро Геошев Хранов – Селянина** – на Конски пазар (днес Женски пазар). Кой са тези българи и защо са обесени?

Хаджи Стоян Неделчев Вардев – Табака

Стоян Неделчев Вардев с прякор Табака, е роден през 30-те години в Якоруда. Учи в местното училище на поп Стойко Грашкин – съратник на Левски. Баща му е селски зограф, който „шарел“ сватбени ракли с цветя, рисува пейзажи „а ла франга“ по стените на къщите и др. Негово дело са пейзажите и трендафилите, изрисувани в дарителските стаи в Рилския манастир. В замяна синът му Стоян изучил четмо и писмо при монасите там. Тук детето за първи път вижда пандури – въоръжени българи, които пазят манастира. Тези

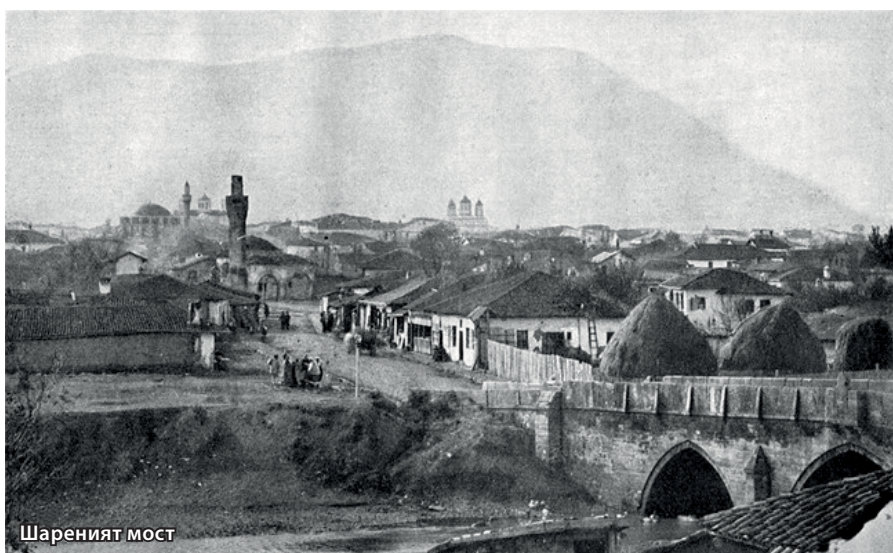
бивши харамии и хайдути, стражници на светата обител, му правят много силно впечатление, с неограничената свобода, която имат.

По-късно съдбата го отвежда в София. Преди това обаче през 1864 г. той, заедно с братовчед си Никола, отива до Йерусалим. Върху коженото седло на коня си Стоян изрязва точки, с които прави своеобразна карта на пътуването им. По-късно тази „карта“ е окачена на пруста на къщата му. Чест и гордост било за него да обяснява на гостите си къде е бил и какво е видял.

След като се завръщат от пътуването си през 1864-1865 г., те отварят първата книжарница в София Тя се намира на Златарската чаршия (днешната ул. Сердика), близо до красивия градски часовник. От тази си работа той добива и прякора си – *Табака* (тур. голям лист дебела, плътна хартия). В дюкянчето наред с кръстчета, глобуси, карти и свещи, те продават „Песнопойка“ с хайдушки народни песни, „История на хайдут Сидеря“ от Никола Козлев, „Поевропейчване на турчина“ – комедия, издадена в Браила от Добри Войников, „Дунавските българе“ от Д. Иловайски, преведена от Христо Ботев, и др. Предполага се, че Стоян Табаков е разпространявал и малката книжка „Стихотворения“ от Ботйова и Стамболова, както и Устава на БРЦК. В книжарницата се събират много будни българи, които искат да научат това, което става по света. Книжарят е в топли отношения с хора на Софийския революционен комитет, основан от Васил Левски през 1870 г.

Освен с книжарницата Стоян Вардев съставил и една песнопойка, която неговият братовчед Никола издава след Освобождението. „Народна песнопойка“, която съдържа всякакви училищни, войнишки, народни, старонародни, хороводни, любовни и руски песни. Събрал и наредил Стоян Н. Вардев. София, Янко С. Ковачев, 1882 г., 272 с. Някои от песните с по-съвременен съдържание подсказват, че съставител на книгата е и братовчед му.

Освен в София двамата книжари обикалят околните села и разнасят книги, учебници, карти. Стигат дори до Пирот, Ниш, Разлог, Горна Джумая,

Шареният мост

Плевен, Радомир, Трън, Самоков, Дупница.

По време на една обиколка из селата край София Стоян Табака едва не е убит от черкези. Взимат му кончето и кесията, но сандъкът с книгите оставят. Той не бива да попада в неподходящи ръце, защото в него, в двойното дъно, са сложени онези малки книжки, които са свързани с революционната борба на българите.

Никола Стефанов Крушкин – Чолака

Наричан още Никола Чолак или хаджи Никола, е роден през 1846 г. в с. Бистрица в полите на Витоша. Като малък наранява едната си ръка при опит да натъпчи барут в стар пищов, откъдето идва и прякорът му – *Чолака* (тур. Еднорък човек. С наранена ръка или пръсти). С пищова Никола се снабдява от приятели на баща си – пандури, пазители на търговски кервани, пътуващи от София за Одрин и Цариград. Неговият баща Стефан приема случилото се за провидение и след като синът му научава българското азбуке го изпраща за послушник в Драгалевския манастир „Св. Богородица Витошка“ около 1856 г. Скоро след това той вече е дякон. В манастира игумен е съратникът на Васил Левски отец Генадий Скитник със светското име Иван Стоянов (знаменосец в четата на Илю Марков). Тук Никола се запознава с Левски и под негово влияние той захвърля расото и се премества в София, където отваря книжарница.

За първи път името на Никола Стефанов се среща като книгопродавец в

книгата на А. дьо Ламартин „Животът на г-жа Севинье“, издадена в Русе през 1871 г. Между спомоществателите от Средец е отбелязано „г. х. Никола, Книгопродавец, 10 екз.“ Неговата книжарница в София е на Шопския пазар в Куручешме на ъгъла на улиците „Алабин“ и „Витоша“. Неговата работа като книгопродавец се разгръща на голяма територия, дори достига до Разлог и околностите, сърцето на Пиринския край. Достига и до Байлово, където често отсядал в къщата на Йото Варджията, бащата на Елин Пелин.

Все пак Никола Крушкин не се отказва от работата в манастирите. Освен за Драгалевския, той отговаря за още два манастира в Софийско, а малко след това е и главен организатор на така наречения *революционен пръстен* около София. Прави революционни комитети в Биримирци, Горубляне, Костинброд и др. Крушкин е член на комитетите в София и Бистрица. Самият град е кръстовище на Османската империя. През него преминават непрекъснато войски, отиващи да потушават въстанията в западния ъгъл на империята. Това създава и изключителни трудности на революционната организация, което налага образуването на революционния пръстен. Неговата цел е да обхване града като в обръч и в случай на нужда да прекъсне неговите входни врати и изходни артерии. Седалището му е в София, а пътуващите книжарници са удобна форма за закупуване и разпространение на оръжие, вестници и пропагандна литература между отделните комитети.

Поради тази му дейност, наричат Крушкин още и *Шонския Апостол*. В неговата книжарница често заседава Софийският комитет. А през 1876 г. след разгрома на Ботевата чета, за известно време там се укриват участници в нея.

Освен запазената фотография, образът на Никола Крушкин е увековечен и от Иван Вазов. В един от документалните си разкази за Васил Левски, авторът разказва как двамата с Чолака, преоблечени като дървари, обикалят Софийско от село на село, от манастир на манастир. Съвременници го описват като приветлив и весел събеседник, който носел фес, но на дъното му с молив е написана турска ругатня. Когато поздравява турските първенци, сваля ниско феса си и само другарите му знаят какво означава това. В други случаи прикрепя в него препис от хайдушка песен. Когато влиза в бръснарницата, незабелязано сменя феса си с този на някой друг, с когото се е уговорил предварително да го снабди с песента. Така просто и непосредствено извършва народополезната си дейност.

В едната част на къщата му (на дн. ул. „Екзарх Йосиф“) живее турско семейство. За тях той е човек „от по друго тесто“. Бивш дякон, народен деятел и книжар, Никола Чолак вдъхва респект у турците. Облича се „а ла франга“ – с бяла риза и черна връзчица.

Обесването на Левски нанася тежък психологически удар върху Никола Чолака. А искрата на Априлското въстание не пламва в София. Въпреки това той и останалите софийски книжари продължават своята революционна дейност.

През 1875 г. Никола се жени за Таса (Анастасия). Тя ражда след две години, три месеца след обесването на Чолака, единственото му дете – дъщерята Любица. Верен на клетвата си, той не споделя дори с жена си за дейността си. Тя обаче подозира и по време на ареста му укрива документите, които са у него.

Георги Стоицев – Абаджията

Малко се знае за живота на Георги Стоицев. Той е български революционер от Вътрешната революционна организация. Роден през 1848 г. в Горна Джумая (дн. гр. Дупница). Служи

като псалт в църквата „Свети Крал“ (дн. „Света Неделя“) и подпомага създаването на книжовната сбирка към нея. Какво чувство на историзъм има Стоицев, за да събере това богатство, отчасти разпиляно и отчасти влязло измежду най-ценното в създадената след Освобождението Народна библиотека в София.

Притежава книжарница в хана на Карадимитър Тахов на Ломско шосе в Драз махала при днешния Лъвов мост. От запазения портрет, който навярно послужил и за полицейска снимка, ни гледа изключително волево, почти обречено лице, решителни очи, присвити характерни устни. Рус, с правилни черти, той е с дрехи „а ла франга“, с малко небрежно изкарана от едната страна яка и с черна панделчица на врата.

Абаджията, освен книжар, е и революционер деец, свързал завинаги името си с историята на България. Той е член и куриер на основания от Левски Софийски частен революционен комитет.

Киро Геошев Хранов

Киро Селянчето, както го наричат още, е пътуващо книжарче, но държи и бакалски дюкян с книжарница-кафене. Роден е в село Ярджиловци, Пернишко. Дюкянът му е на днешния Солни пазар. Това е още едно от местата, на които се събира Софийският комитет, крият се комитетските пари и се правят фалшиви тескерета. Тук на няколко пъти Киро се среща и със самия Левски. В книгопродавницата му се разпространяват книги, взети най-вече от братовчедата Вардев. Той бил изключително колоритна личност – гласовит и с горещо сърце. Песнопойките рекламира като изпява по някоя и друга песен.

През 1876 г. Киро Геошев организира и финансира протестна делегация на българите от Софийско и Пернишко до руския цар. Делегацията свидетелства пред представителя на царя за издевателствата на турците при потушаването на Априлското въстание.

Четиримата книжари – четирима шопски апостоли, заедно със свои съратници, които не издават по-късно при разпитите, се опитват да вдигнат единствената буна по време на Освободителната война, за да подпо-

могат приближаващите руски войски. Заговорът е разкрит и само месец и половина преди освобождението на София те са заловени и обесени. Кой обаче е предателят на софийските книжари? Кой занася снимката на Георги Стоицев в софийското каймакамство? До днес това не е известно. Твърде е възможно да става дума за лично отмъщение, тъй като, за да притежава снимка, лицето трябва да е в по-близки отношения с него. Георги Стоицев е заловен далеч от София. Вероятно предусетил опасността, той се опитва да се скрие при роднини в Радомир. Хващат го край огъня на един овчар. Като вижда отдалече препускащите конници, той разбира, че идват за него и бърза да изгори книгите. Ала вместо тескерето, оставя екземпляр от Песнопойката с хайдушки песни. На разпита излъгва, че книжката е намерил случайно по пътя. Съдията обаче успява да научи от простодушната му майка, че Песнопойките са му дадени от Стоян Табака и Никола Вардев. При обиска на дюкяна им са открити още много заглавия, които подсказват за тяхната революционна дейност. Заради стоицизма на разпитваните, извън процеса остават много от останалите организатори на буната.

От Никола Вардев разбираме как прекарват последните часове книжарите-бунтовници. И четиримата имат семейства, а Никола Чолак очаква и дете. Заптийетата се смиляват и допускат при Никола Вардев неговата невръстна дъщеря Катерина. С необходимите вещи тя донася и гребен, на който Никола Десов, таен човек на комитета, надраскал с игла: „Преструвай се, че приемаш исляма. Русите идат!“ Днес този гребен е семейна реликва, *спасително писмо*, единствено по характера си в революционната ни кореспонденция. Общото решение на осъдените на смърт е Никола Вардев да се спаси, за да има поне един, който да гледа децата на обесените. Останалите отказват за пример на българите.

Бесилките се вдигат в един и същи ден – 15 ноември 1877 г. Те са извадени от каушите като *най-виновни и опасни за империята българи* пред очите на бъдещите заточеници х. Боне Петров, Димитър Трайкович,

х. Мано Стоянов, Димитър х. Коцев, Димитър Митович, Атанас Филипов, Димитър х. Манов, Никола Десов. При завръщането на заточениците от Диарбекир след Освобождението на България те влизат в София през една от Източните порти на града. На това място в тяхна чест е построен Орлов мост като символ на свободата.

Пръв към бесилото тръгва Стоян Вардев Табака, облечен като за празник. Последните му думи били към неговите приятели и съмишленици в килията: „Не се боя! Бесилото ми е причастие!“ Кореспондентът на английския „Стандарт“ разказва в своята дописка за събитията от 15 ноември 1877 г., че като го повикали пред бесилката, издигната пред книжарницата му, той изтърсва цигарлъка, слага го в пояса си и се навежда да окачат надписа, който на турски, гръцки и български съобщава за какво е обесен. И пред смъртта Стоян е спокоен, и дори с възето на врата бил красив!

Никола Владикин ни оставя спомен, публикуван в сп. „Дума“ от 1890 г., според който английският журналистът е толкова силно впечатлен от гледката, че „помолил турското правителство да му позволи да откупи дрехите и чибучката, за да ги фотографира и изпрати в музея за осъдени фигури на мадам Тюсо в Лондон“.

На 23 декември 1877 г. отрядът на есаула Тишченко влиза в София. Турските войски отстъпват през Бали Ефенди (дн. Княжево) и Владайските възвишения.

Русите минават край ограбената книжарница, където още стърчи бесилото на Стоян Табака.

Никола Чолака обесват също пред книжарницата му. Преди да го поведаат към бесилото, той успява да изпрати човек при жена си със заръка: „Когато ме водят, излез да ти кажа две думи“. Вероятно и поради състоянието, в което се намира, Таса се изплашва и не излиза. Така остава в тайна, това което иска да й каже. Никола върви към бесилото и отново свалял ниско своя фес. Преди да ритнат бурето под краката му, той успява да извика: „Аз роб ще умра, но българският народ свободен ще живее!“ Умира преди да изгрее свободата, недочакал и свидната си рожба Любица.

Киро Геошев е обесен на Говежди

пазар (дн. Солни пазар), а бесилката е точно над олтаря на старата черква „Св. Спас“. Когато го бесят, турците казват: „Това е баш комитата!“ Гробът му е при един голям бряст до Вайсовата воденица, където е днешният площад „Възраждане“. Дописникът на английският вестник „Стандарт“ описва в своето известие за събитията от 15 ноември 1877 г. спокойствието, с което Киро Селянчето посреща смъртта. Той сам си поставя възето на шията и извиква: „Няма вече данък на турците!“

Георги Стоицев загива най-млад от обесените четирима книжари с песента на уста „Вятър ечи, Балкан стене“ на Добри Чинтулов. Неговата бесилка е издигната при Шарен мост. С героичните си дела и смърт четиримата книжари от София записват имената си в пантеона на българските борци за свобода. Тяхното дело е трябвало да се увековечи, за да се помни и от бъдните поколения. Когато кмет на младата българска столица става Димитър Петков, започва да се обсъжда модернизиранието ѝ. По онова време най-бързият път от Европа до София преминава по р. Дунав с кораб до Лом и оттам с файтон до София. През стария Шарен мост пътниците влизат в града. Той оставя първото впечатление в тях и новият кмет иска то да е за един модерен европейски град. Затова се решава да се построи нов мост. Софиянци и колеги на книжарите не са забравили техния подвиг и затова Христо Г. Данов предлага на това място да се изгради паметник на обесените книжари и революционери. Идеята бързо е споделена от интелектуалци и политици и се стига до изработването на един

много мащабен проект за мемориал. Решено е да се поставят четири лъва, които да символизират четиримата книжари. Това дава и името му – Лъвов мост. Проектът е възложен на арх. Вацлав Прошек и братовчед му арх. Антонин Колар.

Тъй като нашите строители по това време не са запознати много с новите технологии, от кметството първоначално се обръщат към европейски фирми и архитекти, между които е и самият Густав Айфел, който току що е вдигнал знаменитата си кула в Париж. Но всички отказват.

Изграден е през 1889-1891 г. и струва по това време над 260 000 златни лева. Четирите лъва на моста, както и останалите декоративни орнаменти, са изработени в австрийската фирма „Рудолф Филип Ваагнер&Биро“. След монтирането на четирите лъва, гражданите на София виждат, че е допусната грешка и те нямат езици. Питали се „Защо са безмълвни?“ „За да не разкажат колко е откраднато при строежа на моста“, отговарят местните зевзеци. 120 години по-късно моста доказва, че е построен качествено и дори строежът на метрото не успя да го разклати.

И днес на моста гордо на стража стоят четирите лъва и напомнят за отминалите мрачни времена, за борбата за свобода на българите, за подвига на четиримата книжари съратници на Васил Левски: **Стоян Неделчев Вардев – Табака, Никола Стефанов – Чолака, Георги Стоицев – Абаджията и Киро Геошев Хранов – Селянина.**

Любомила Соленкова

Третата категория или съновиденията на Рип ван Уинкъл

На втори юни кацнах в Хавана. Бях отсъствал шест месеца и неволно търсех промени – и в Куба, и в себе си. Шест месеца не са чак толкова голям период от време, че да може кой знае какво да се промени, особено когато става дума за държава, още повече за Куба, известна с това, че почти не се е променяла през последните петдесет и девет години, откакто Кастро взе властта с помощта на истинска

повечето неща от живота тук, с начина на пазаруване - да купуваш необходимите неща, обикаляйки от едната част на Хавана до другата, да търсиш връзки, за да се снабдиш с картофи или прясно мляко. Не можеш да свикна с жегите през целия ден и нощта, с влагата, бръмченето на постоянно включения климатик, жуженето на комарите, с тропическите болести и амебите, с корупцията, с даването на

вах като човек, който посещава чужда страна, а по-скоро като някой, който се завръща някъде, където има скъпи спомени. Това, разбира се, не беше вярно, тъй като аз няхах никакви скъпи спомени от този град, напротив, през времето, когато бях живял тук, бях натрупал по-скоро неприятни спомени и впечатления, и както вече май споменах, единственото ми желание тогава беше да се махна по-скоро от тук. Сега обаче, при пристигането си в Хавана, не знам как се беше получило, но изпитах това проклето умиление, почти носталгично, към тукашната действителност. И пак сега (колко странно, нали?) нищо тук вече не ме дразнеше, или поне не в истинския смисъл на думата. Да, с лявата част на мозъка си, т.е. с разумната, логически мислещата част на съзнанието си, аз продължавах да изпитвам непримирима раздражителност и съпротива срещу много от нещата, които виждах още след кацането си на летището – безкраен списък от дребни и едри факти и обстоятелства, които се срещаха тук, като се започне от поведението на местните хора, толкова различно от това в Европа, и се стигне до състоянието на тоалетната на летището, в която имаше топла вода и сапун, но вонята на изпражнения и урина беше като юмрук в носа за фината ми природа. Но странно, нищо от тези неща сега не беше в състояние да ме раздразни. Нещо повече, аз усетих интуитивно това. За този факт допринасяше и присъствието на пътниците от самолета, някакви главно германци и французи, но и една групичка поляци и полякини, с които бях на опашката пред гишетата на полицията. Те се държаха така, както повечето чужденци, които за първи път пристигат в Куба, т.е. бяха като шашнати; всъщност повечето хора, които пристигат тук, изгубват ума и думата. Мозъкът им явно завира още през първите пет минути от смяната на температурата, когато след хладния салон на самолета се нагълтат с местния нагорещен като от пещ въздух и изобщо, нещо им става от климата и заобикалящата ги екзотична среда, от рома, палмите,

Стара Хавана

революция. И все пак ми се стори, че нещо тук се е променило. Но не чак толкова много. Новото беше, че Мирамар беше превърнат в строителна площадка, както и част от Малекон, някаква чуждестранна фирма беше започнала да строи нещо, но аз не знаех какво; че сега по пазарите имаше продавачи на яйца, които бяха изчезнали миналата година, след като ураганът „Ирма“ разруши най-големия птицекомбинат на Куба. Останалото беше както преди – нямаше сода бикарбонат, белина, а дрехите, обувките, зеленчуците, плодовете и всичко останало беше все така дефицитно, но можеше да се купува на черно. Не се бяха променили кубинците, бяха такива, каквито и преди шест месеца – шумни, весели, безгрижни, танцуващи при всеки повод или дори без повод. Накратко, в Куба или нямаше, или аз поне не виждах никакви съществени промени. Виж, с мен нещата не стояха по същия начин – преди шест месеца бях решил, че си тръгвам от Куба завинаги, защото не можеш да свикна с

пари на ръка. Бях решил, че трябва да се върна в Европа, в България, да заживея нормалния си живот, а Куба ще остане като спомен от миналото, като отдавна сънуван сън с избледнял сюжет, миризми и декори. Но както се казва, човек предполага, Господ разполага. Обстоятелствата наложиха да се върна тук, да поживея отново в тропиците, а след това да ви напиша поредното си писмо от тук. Бях очаквал, в самолета и преди това, че усещанията ми по време на това мое второ пристигане в Куба ще бъдат подобни на предишните, дори същите, ако не и по-лоши; че всички неща, които ме дразнеха тогава, ще ме раздразнят и сега, и ще ми стане отново досадно и скучно, и ще ми се прииска да се прибера час по-скоро в България, която след пребиваването ми в Куба вече ми се струваше една от най-прекрасните страни на света. За моя изненада обаче още щом кацнах в Хавана, усетих нещо различно. Най-напред не разбирах какво е то. Най-общо казано, просто не се чувств-

гущерите, скорпионите, крясъците на кубинците и горещината. Те веднага се превръщат в някакви потни, бавно-развиващи се олигофрени, които са лишени от разум, логика и нормални човешки реакции, само започват да кимат и да повтарят в захлас разни неща от рода на „Гледай колко е красиво!“, „Виж това, невероятно е!“ или „Не мога да повярвам, че сме тук, скъпи!“ Разбира се, има и други новопристигнали, които мърморят: „Колко е мръсно тук!“, „Колко са нахални!“, „Колко са черни! Шумни! Невъзпитани!“ и т.н. При първото си идване в Куба аз също се нагълтах с горещ въздух и преминах последователно през двете фази – на сляпото възхищение пред местните красоти и реалности, а след това на пълното отрицание на всичко кубинско, тропично и карибско. Но в края на първото си деветмесечно пребиваване тук се стабилизирах най-вече като критик. А сега, на опашката пред гишетата на полицията на летището в Хавана, установих, че съм излязъл и от двете предишни категории и вече не съм нито ентузиазизиран турист със заврял от жегата, зомбиран мозък, не можещ да повярва, че се е озовал в центъра на Карибите, но вече мечтаещ за повторно идване тук, нито пък бях от тия, които с пристигането си започват да критикуват всичко в Куба – а тук има много хляб за подобна дейност, само желание да имаш. Не, дами и господа, *пани а панове*, аз бях в някаква друга, непозната, съвсем нова за мен трета категория. Сега нито се възхищавах от тропическите прелести на Куба, нито пък бях отвратен по някакъв начин от нея, нищо подобно. Аз сега я гледах само с някакво леко любопитство на изследовател и опитвах безпристрастно да анализирам онова, което виждам, чувам и усещам, а тя, някак си, барабар с цялата си екзотика, фиести, хубави и лоши страни, незнайно защо ми беше станала напълно и безвъзвратно безразлична. Вече нищо от това, което преди събуждаше гняв или недоволство в мен, не беше в състояние да накара дори една струна в душата ми да потрепери, нищо. Тя, душата ми, сега, при това повторно пристигане тук, беше сякаш празна и куха, като китара без струни, ако мога да се изразя по този донякъде поетичен начин. Единственото,

което ме беше погъделичкало при това пристигане, бяха само собствените ми мъгляви спомени, някакви неприятни случки, преживявания и приключения с досаден край. Бях, признавам си, много учуден от тази сегашна своя безчувственост. Не знаех на какво се дължи тя, но определено не можех да си я обясня, а може би просто си бях изработил нещо като имунитет против емоциите, кой знае. Бях чувал, че по времето на кралица Виктория в британския парламент бил гласуван закон, съгласно който на всички англичани, които са служили повече от пет години в тропиците, им се полага пенсия или нещо подобно, тъй като лондонските законодатели приели, че пет години живот при подобни обстоятелства и климат са достатъчни, за да се стигне до някакви увреждания на личността или нещо подобно, на тялото и психиката, вследствие на високите температури и останалите вредни тропични фактори. Но аз самият бях пребивавал в Куба едва девет месеца, а и в момента си идвах от България, където климатът беше умерено-континентален, а не тропически. Така че това, че бях пребивавал тук известно време, очевидно не касаеше моя странен случай. Не, тази моя безчувственост към местната реалност и нежелание нито да се трогна, нито възмутя от каквото и да е, беше съвсем необяснима. Аз дори не можех да предположа на какво се дължи тя и още по-странното е, че тя сега дори не ме тревожеше. Не, аз я приемах за съвсем естествена, както и всичко останало – всичко, което ме заобикаляше, което се движеше или не, говореше, чуруликаше или издаваше каквито и да са звуци, миризми и про-

чие. Чувствах се донякъде като Рип ван Уинкъл, оня герой на едноименната американска история, който спал двацет години и после се върнал в селото си. Бил остарял и никой не го познал, а къщата му била разрушена и жена му била умряла, макар че къщата, в която живеехме тук, в Куба, беше цяла, а и жена ми беше жива и здрава, а и все още всички хора, с които се познавах тук отпреди, ме помнеха. Това обаче, което ме доближаваше до стария холандец Рип, беше усещането за сън, за събуждане от сън. Защото България и Куба принадлежат на два толкова различни свята, че при преминаването от единия в другия ти се струва, че си се събудил от някакъв сън – или, в по-редкия случай, че си започнал да сънуваш. Аз бях може би като някакъв събудил се от сън съвременен Рип ван Уинкъл, обаче с напълно обратна съдба от тази на героя на Уошингтън Ървинг. Той беше спал двацет години и след като се беше събудил, беше открил с удивление и учудване, че всичко от предишния му живот се е променило, а аз пък, в случая, все едно бях спал шест месеца и въпреки очакванията ми, когато се бях събудил и завърнал в родното си село, т.е. в Хавана, бях установил, че нищичко там все още не се е променило. Помислих си, че причина за това е фактът, че може би бях спал твърде малко, че на това се дължи основната разлика между моята история и тази на Рип ван Уинкъл, може би трябваше да поспя още малко или пък – кой знае... Но така или иначе вече бях тук, вече съм тук. И кубинският сън продължава.

Стефан Кисъв

Българската следа в детската футболна академия League5 kids academy

Андрю Аржант е съосновател на футболната академия League5 Kids Academy в Прага. Той е на 35 години и е от град Руан, Северна Франция. Играл е в полупрофесионалната френска лига по футбол. Работил е с велики футболни легенди като Зидан и Роналдиньо. Женен е за българката Пламена Аржант. Представяме Ви това интервю в унисон с триумфа на Франция на Световното първенство по футбол.

Андрю Аржант със съпругата си Пламена

Андрю, разкажи ни за себе си! Откъде си? Къде си израснал?

Здравейте, скъпи български приятели! Аз съм Андрю Аржант, на 35 г., от Руан във Франция (регион Нормандия). От шестгодишен играя футбол и в продължение на седем години играх в полупрофесионалната френска лига. Също така благодарение на различни футболни събития съм имал възможността да работя наред с велики футболни легенди като Зидан и Роналдиньо.

Какво те доведе в Прага?

Футболът, разбира се, но в този период вече не бях професионален футболист. Пристигнах през 2011 г. и започнах работа във френска фирма с офис в Прага – BlueLink.

Ти си основател на детската футболна академия „League5 Kids Academy“ в Прага. Разкажи ни повече за нея.

Основахме академията през 2015 г. заедно с моя бизнеспартньор Йоан, който е от Белгия. Вярваме, че футболът за деца трябва да се основава на четири основни ценности: забавле-

ние, феърплей, образование и здраве. Осъзнахме, че този подход към децата липсва в Прага и не сгрехихме, защото обратната връзка, която получаваме от семействата в нашата общност е неимоверно позитивна и родителите потвърждават, че нашата визия и цел са иновативни и различни от местните футболни клубове.

Какво друго предлага академията освен неделните тренировки за деца?

Организираме спортни дневни лагери през цялата година по време на училищните ваканции, като следващите лагери ще се проведат през август. Създаваме детски партита по различни поводи – рождени дни, началото или края на учебната година и др. Също така предлагаме футболни и футзални корпоративни турнири за възрастни.

Треньорите в „League5 Kids Academy“ са от различни държави. По какъв критерий ги подбираш?

Най-важният критерий е възпитателите да имат добре развити треньорски умения. Освен това, трябва да са мотивирани, приятелски настроени и адаптивни към ежедневната динамична атмосфера в академията.

Каква е препоръчителната възраст, от която могат да се започнат тренировките?

Приветстваме момичета и момчета от 3 до 13-годишна възраст.

Тренират ли деца от България в „League5 Kids Academy“?

Да, досега десет български дечица са участвали в академията и с въодушевление сме готови да посрещнем още повече през идния сезон.

От колко националности са децата в академията „League5 Kids Academy“?

Гордеем се с факта, че досега деца от 25 различни националности от цял свят избраха нашата академия и се присъединиха към дейностите ни. Групата става още по-кolorитна – повечето от децата имат две националности, тъй като в Прага има много международни семейства. Разбира се, чехите също са силно представени, защото оценяват свежия ни подход.

На какъв език се провеждат тренировките?

Благодарение на разнообразието от националности на нашите възпитатели, предлагаме тренировки и дейности на английски, френски, чешки, испански, италиански, немски и малко български :)

Сигурно си безкрайно щастлив от победата на Франция на Световното първенство по футбол през юли. Как ще коментираш триумфа на френския отбор?

Изключително съм щастлив, че Франция спечели Световното първенство по футбол през 2018 г. Победата не беше лесна, защото футболното ниво в днешно време по целия свят е много високо и всеки екип разви чудесни тактики. Изглежда, че френският национален отбор и треньорът Дидие Дешан са научили много от загубата на финала на Европейското първенство по футбол срещу Португалия през 2016 г. и от пропуските, които направиха тогава. Не започнахме световното първенство много ефективно, но мач след мач ставахме свидетели на кохезията (вътрешната съгласуваност) в екипа, който набираше сила. Доказателство за това е броят вкарани голове след груповата фаза (11 гола). Като съосновател на международната „League5 Kids Academy“ съм много благодарен да видя разнообразието на играчите в нашия национален отбор, това е голямо предимство за отборната

динамика и е уникален шанс да намерим новите попълнения за бъдещите златни футболни легенди на Франция. В "League5 Kids Academy" също се стремим към многообразие, но го използваме основно за подпомагане на интеграцията на международната общност в Прага, а не за да търсим новия Мбапе.

Съпругата ти е българка. Къде ви срещна съдбата? Как избрахте Прага за ваше семейно гнездо?

Работихме заедно във фирмата BlueLink и може да се каже, че не успях да устоя на българския чар. А Прага е великолепен град с приказни гледки и не е трудно човек да си обещае да остане една година, но след повече от седем години да осъзнае, че това е неговият град. Освен че градът има динамичен международен дух, за нас е важно, че несъмнено има много възможности за себепознание.

Как празнувате празниците и кои от българските традиции се уважават в семейството ви?

Празниците обикновено прекарваме с приятели в международна обстановка. Винаги има български елементи, защото в България има много и богати традиции. Моята най-любима традиция е мартеницата – и до ден днешен нося първата мартеница, която ми подари съпругата ми преди шест години. Знаем, че трябваше да я сваля, но бях толкова впечатлен, че за мен това остана като вечен талисман.

Празнуваме Бъдни вечер и Великден по български обичай, искаме си прошка и се оженихме в България, така че понякога хората остават изненадани, че нося халката си на дясната ръка.

Говориш ли български език? На какъв език разговаряш със съпругата си и с българските си роднини?

„Говоря български малко, но обичам България много.“ Говорим главно на английски помежду си, а с българските роднини се опитвам да използвам българския си речник, който се обогатява с всеки ден, прекаран в България. За мен чешкият е близък до българския и понякога се опитвам да адаптирам думата. За мое щастие някои френски думи са същите на български, напр. „мерси“, „тротоар“, „шоше“. Много се забавлявам да говоря български.

Коя е чертатата, която най-много харесваш у българите?

Българите са горди. Все още ми напомнят колко са горди от футболната победа над Франция през 1998 г. в Париж, тъй като по това време българите бяха едни от най-добрите национални отбори в целия свят.

Имаш ли любимо българско ястие и кое е то?

О, да, баница или както я наричаме къщи – баничка. Също така обичам печени чушки, всичко с български тиквички и гювечета.

Кои места харесваш в България и колко често пътуваш до там?

Любимото ми място е Созопол, дори ми напомня на Южна Франция. В София винаги се срещаме с роднините, а по пътя между София и морето спираме в сърцето на Долината на розите – Казанлък – където живеят бабата и дядото на съпругата ми. Пътуваме до България за лятна почивка веднъж на всеки две години.

Посещаваш ли българските културни събития в Прага? Кое събитие посети тази година?

Българският културен институт организира много и интересни събития, към които винаги се стремим да се присъединим. Всяка година посещаваме Фестивала на българското кино, селекцията от филми е винаги на отлично ниво. Концертите, организирани от Българското посолство и годишният прием за националния празник на 3 март са също събития, които с радост очаквам всяка година.

Кои са трите думи, които те описват като човек?

Считам себе си за предприемчив, уверен и самоинициативен човек. Искрено благодаря на списание „Българи“ за възможността да ви разкажа за нашите дейности. За мен е чест да мога да достигна до българската общност в Чехия и с радост ще очакваме българските деца в нашата академия.

Раиса Андонова-Щурм

Деца и треньорите от детската футболна академия League5 Kids Academy

9 март 1943-та: 75 години от спасяването на кюстендилските евреи

От България ешелоните на смъртта не тръгнаха

За спасяването на българските евреи по време на Втората световна война е изговорено и написано не малко. От различни политически позиции, което често довежда до крайни оценки и замъглява истината. Затова ми се иска да разкажа някои малко известни факти за спасението на кюстендилските евреи, които съм чул от баща си и дядо си Асен Суйчмезов, активен участник в тези събития. Той е един от около двайсетимата българи, на които държавата Израел е присъдила почетното звание „праведник на народите“. Това са хора, на които е признато, че с риск за живота си са помагали на евреите по време

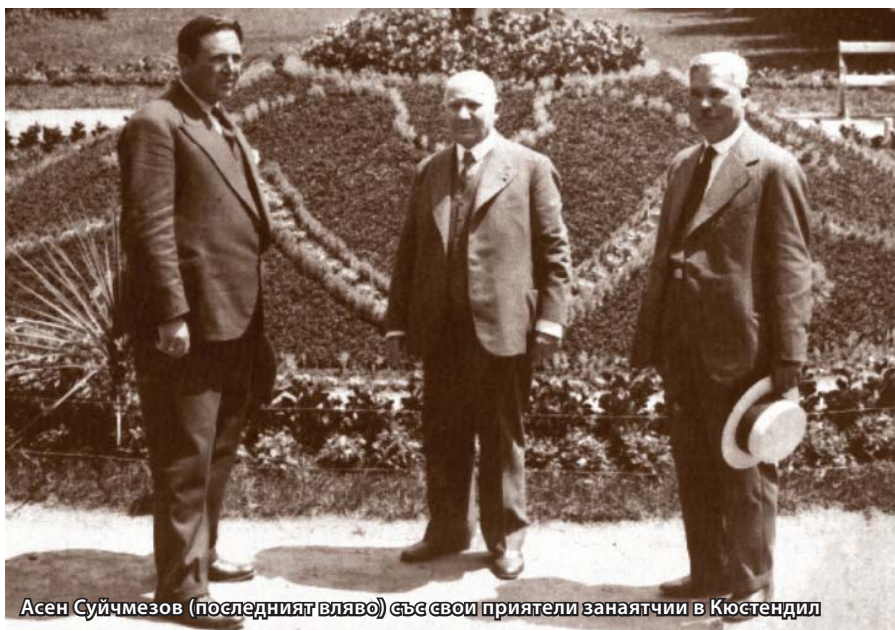
Какво казва историята?

На 1 март 1941 г. Царство България подписва Тристранния пакт и влиза във Втората световна война на страната на Германия, която в момента е най-мощната държава на планетата – военните успехи на Третия райх дори изпреварват икономическите. По времето между двете световни войни национализмът във всичките му форми е във възход. По примера на италианските фашисти и немските националсоциалисти из цяла Европа (а и в света) се роят множество партии, партийки и движения – от автентични до бутафорни имитации. В България съществуват широк спектър патриотични организации, като умерените „Отец Паисий“, през

и университетски преподаватели, бивши военни, писатели, интелектуалци и журналисти.

Законът за защита на нацията е внесен от тогавашния министър-председател проф. Богдан Филов и е в сила от януари 1941 г. Създаден под влияние на тези така характерни за епохата крайни националистически идеи, законът е насочен срещу онези, които биват възприемани по някакъв начин за заплаха за национализма. Под немско влияние евреите се считат за основна заплаха. Организации като масонството и сродните му, ротарианците, ционистките организации, също са обявени извън закона. Посочените в закона са обявени за врагове на нацията и са заплашени от конфискация на имущество и дори разселване, включително в трудови лагери – т.е. нарушават се техни конституционни права. Но за разлика от немското законодателство тук липсват расистки текстове. Независимо от това, сякаш и в България е щял да се повтори нацистският сценарий, ако българското общество бе останало равнодушно към този акт. Събитията се развиват с главоломна бързина.

През март 1943 г. са депортирани близо 12 000 евреи, населяващи териториите, оставени от германците под временна българска администрация – Пиротско, Беломорието и Македония. Спасяването им обаче не е било възможно, тъй като те са с неопределен правен статут, не са царски поданици и **се намират в земи, де юре завладени от немската армия**. Въпреки това има отделни случаи на спасени евреи. (За тях специално ще стане дума по-нататък). От град Солун към лагерите на смъртта със съдействието на гръцки колаборационисти са депортирани 50 000 евреи. Нацистите изискват още 8 000, като посягат към територията на царството, за да се запълни плануваната от тях зловеща бройка. И тогава започва епичната битка за спасяването на българските евреи.

Асен Суйчмезов (последният вляво) със свои приятели занаятчии в Кюстендил

на Холокоста. В тяхна чест символично е посадено по едно дърво в мемориала „Яд Вашем“ край Ерусалим. (Между другото тази цифра е конфузно малка за нас, с оглед на направеното от дедите ни, на фона например на 6700 поляци и хиляди от други народи, което е още една причина непрекъснато да се напомня и на по-младите, и на целия свят за героизма на българския народ, спасил своите евреи).

по-крайните „Ратници за напредъка на българщината“, Съюз на българските национални легиони“, и до казионните „Бранник“, които постепенно приобщават в себе си всички останали. Съществува дори Българска Работническа Националсоциалистическа Партия, макар и маргинална. Членовете на тези организации далеч не са единствено политически крайни или маргинални хора – в тях участват активно

Кой е против депортацията?

На първо място против са самите българи. С изключение на увлечени от „напредничави“ за времето си идеи ограничен брой представители на столичния елит, антисемитските възгледи не са разпространени в царството, дори сред крайните патриоти. Предвид исторически недалечното ни Освобождение и паметта за предшествалите го трагични събития като Баташкото клане и опожаряването на Стара Загора, народът ни не е бил склонен да причини другиму онова, от което доскоро сам е страдал.

Един бърз преглед на историческите хроники на Балканските войни показва и, че в списъците с доброволци от войните за обединение на България могат да бъдат срещнати не само етнически български или християнски имена. Множество турци, арменци (също пострадали от геноцид, извършен от младотурските националисти, само три десетилетия преди това), българо-мохамедани се сражават за нашето Отечество. Имало и не малко евреи. **Евреите живеят заедно с българи още от 1492 г.**, когато са прогонени от Испания и намират убежище по нашите земи. Нацисткото клише за евреина като затворен лихвар и конспиратор, така и не намира почва сред поколението на нашите прадедовци и прабаби.

Против са и съюзът на писателите, художниците, артистите, адвокатите, лекарите, търговците и различни занаятчийски сдружения, работници, младежки организации, журналисти, художници... Обикновени селяни, някои от които неграмотни, поставят подписите си под протестните писма. Този списък е много по-дълъг, отколкото броят на онези, които подкрепят официалната позиция на правителството. Самият монарх – цар Борис III Обединител – се среща с главния равин д-р Ашер Хананел и го уверява, че законът няма да доведе до сериозни последици в територията на царството и приетото ще остане само на хартия, като формален акт. Светият синод на **българската православна църква недвусмислено**

Димитър Пешев

се обявява против, както и протестантските църкви в България.

Кюстендил бе пръв...

Още в началото на годината из града започва да се шушука, че се готви нещо недобро за евреите. На 7 март по списъци на Комисариата по еврейските въпроси започват да арестуват евреите в Кюстендил. Казано им е да си приготвят багажа. Щели да ги откарват в някакви трудови лагери в чужбина. Настъпва паника и отчаяние. Дюкяните на дядо ми Асен са на чаршията. Негови съседни, също търговци, са евреи, с които ги свързва дългогодишно приятелство. Със сълзи на очи те отиват при него. Поверяват му семейните си бижута: „Сбогом бай, Асене, дръж ги при тебе. Ако един ден се върнем, ще ни ги дадеш обратно!“ На следващия ден в едно кафене в града се събират неколцина видни кюстендилци, разтревожени за съдбата на съгражданите си евреи. Дядо ми Асен се обръща към баща ми (тогава 20-годишен младеж): „Гришо, вземи колелото и карай на гарата да видиш дали са дошли вече вагоните.“ Той се връща: „Там са, спрели са на един страничен коловоз“. Значи няма лъжа! Започва се. След бурни дебати кюстендилските първенци, хора от всякакви съсловия, политически и религиозни възгледи, решават да организират една делегация от 40 човека, която да замине

за София и да се яви пред техния народен представител Димитър Пешев, подпредседател на Народното събрание. Ще опишат напрегнатото положение в града и ще агитират да се спре с депортацията. Само че на сутринта, както често се случва по тези географски ширини, на сборния пункт се явяват само четирима: народният представител Петър Михалев, адвокатът Иван Момчилов, популярният революционер от ВМРО Владимир Куртев и дядо ми търговецът, станал по-късно и директор на местния клон на популярна банка, Асен Суйчмезов. Няма място за разочарование: трябвало да вървят. Само че се налагало да направят конспирация. Тукашният полицейски началник бил надушил, че зрее гражданско неподчинение и започнал да следи евентуалните водачи. Гарата била завардена, но те се качили на един фойтон и се качили във влака от следващата гара в село Копиловци. По-нататък историята е известна. Под давлением на съгражданите си Димитър Пешев организира още няколко народни представители от своята партия и заедно отиват при министъра на вътрешните работи Петър Габровски, който е принуден да се разпорежи по телефона да се спрат арестите, а задържаните да бъдат освободени. Това се случва на 9 март 1943 г., който кюстендилските евреи честват като ден на избавлението си. Така се печели първата битка за спасяването на евреите у нас, която по-нататък се развива в масово неподчинение на правителствените решения по този въпрос и води до пълна победа. Едно от най-ярките потвърждения за всенародния характер на кампанията по спасяването на българските евреи получих през 80-те години на миналия век. Тогава в България бе дошъл италианският писател Габриел Нисим, който подготвяше книгата си „Човекът, който спря Хитлер“, посветена на Димитър Пешев. Търсеше контакт с колкото се може повече хора, свързани със събитията от онази епоха. Заедно с баща ми се озовах на една такава среща. Направи ми впечатление един архиерей на преклонна въз-

Паметна плоча на еврейския пазар в Кюстендил – израз на признателност към спасителите на тукашните евреи

раст с голям инкрустиран с цветни камъни кръст. Разговорихме се. Така разбрах, че това е някогашният владика на Драма. „По време на войната бях скрил в двореца ми над сто души евреи“ – ми каза той. Това бе ставало в Егейска Македония под временна българска администрация. А всичките тези хора е щяло да бъдат депортирани с ешелоните на смъртта. От него научих и че български войници от така нареченият окупационен корпус, са прекарвали с лодки местни евреи до другия бряг на Охридското езеро, където били италианците.

Борисе, родът ти ще бъде прокълнат до девето коляно...

А сега, ще разкажа за още един аспект от всенародното движение за спасяването на евреите в България. От време на време из медиите се разпространяват много истини, полуистини и откровени измислици за ролята на цар Борис III в тези събития. Темата е гигантска и кой знае дали някога ще разберем всичко около нея. Но аз ще кажа какво съм чул от непосредствени свидетели на някои показателни случки. Знаем ги от последния съпруг на майка си, Светослав Славянски, издателят на елитарната през 30-те и 40-те години на миналия век библиотека

„Безсмъртни мисли“, в която известни мислители са представени от големи писатели. (Например Монтен, представен от Андре Мораа). Славянски бе дългогодишен привърженик на Бялото братство, един от най-близките сподвижници на Учителя Петър Дънов. Вече стана дума за добрите отношения между царя и главния равин на еврейската общност по онова време. Оказва се, че равинът е поддържал приятелски връзки и с Учителя. Когато започва всенародното движение за спасяване на евреите, по заръка на Учителя Светослав Славянски урежда визи на наши евреи и ги придружава до Цариград. А когато е издадена заповедта за депортация и равинът дотичва за подкрепа на „Изгрева“ – квартала на дъновистите, Учителя дава наставление на своя приближен Любомир Лулчев, личен съветник на царя: „Отиди, намери Борис и му кажи, че ако позволи евреите да бъдат отпратени от България, родът му ще бъде прокълнат до девето коляно“. Нужна е светкавична реакция – ешелоните на смъртта чакат по гарите. Следва почти мистично развитие на събитията: Лулчев отива в двореца, но никой не знае къде е царят в този момент. Съветникът му се връща при Учителя: „Не можем да открием монарха.“ А духовният учител на Бялото братство се съсредоточава и обявява: „Кричим, казах“. И наистина Лулчев се добира в посочената резиденция до царя, който получава предупреждението и скъсва пред съветника си заповедта за депортирането. Дали го прави от суеверие, от страх от възмездие, или наистина е бил загрижен за съдбата на поданиците си? Тази история съм я чувал в различни варианти. Но за разлика от тези, които най-мекото казано, дълбоко се съмняват в нея, аз й вярвам. Тъй като ми я е разказал един човек, в чиито убеждения лъжата е недопустима. (Истината е един от основополагащите постулати на Бялото братство).

Няма ненаказано добро

Каква е съдбата на някои от спасителите на кюстендилските евреи?

Какви били последиците за участието им в мартенските събития през 1943 г.? Например за дядо ми Асен Суйчмезов? След като се разчува за участието му в акцията, властите не го арестуват, не са го и преследвали. Само няколко заблудени младежи, последователи на легионерите, му счупват витрините на магазина и се опитват да го запалят. Дочувал е и хули зад гърба си: „Чифутска подлога“. Истинските му неприятности дойдоха след 9-ти септември 1944 г. Взеха му всичко. Като частник нямаше пенсия, закриха кожарската му работилница, не му позволиха да упражнява професията си. После решиха, че има много скрити пари. Многократно го привикваха в милицията и там яде бой да каже къде са. А той наистина вече нямаше нищо. Накрая заболя и му ампутираха крака. Беше принуден да продава етаж след етаж от къщата си, една от най-хубавите в града, за да се издържа. Благодарността на евреите се изразяваше в една минимална пенсия, която получаваше от Израел. Но до него не достигаха тези 50 долара, които му изпращаха. Предварително му ги обменяха в банката. Веднъж и аз намазах от израелската благодарност. Получих един сандък с портокали, предназначени за него. Но бяха объркали адреса. Като студент живеех на същата улица, но на друг номер. Но нали имената ни бяха еднакви. Никога не бях ял толкова вкусни портокали! Нали тогава при нас ги пускаха само за големи празници.

През 1997 г., много след като дядо ми си бе отишъл от този свят, президентът Петър Стоянов го наградил посмъртно с орден „Стара планина“, а родният му град Кюстендил го направи свой почетен гражданин. Жалко, че баща ми не дочака с няколко месеца да получи отличието, за което толкова дълго си бе мечтал. Получих го аз, за когото то имаше едва ли не само сантиментална стойност.

Но някои от другите участници в първата акция по спасяването на българските евреи имат много по-тежка участ. Най-напред Димитър Пешев, заместник - председателят на Народното събрание, „Човекът,

който спря Хитлер". Заради застъпничеството му за евреите го бламират и той загубва поста си в Народното събрание. Така нареченият Народен съд, организиран след преврата на 9 септември 1944 г., осъжда 39 от 43-мата депутати, които подкрепят протестното писмо на Пешев срещу депортацията. От 43-мата, 20 са осъдени на смърт, 6 на доживотен затвор, 8 (включително Пешев) на 15 години затвор, 4-ма на 5 години затвор, 1 на 1 година затвор. Оправданите са трима, а един умира, докато чака присъдата си. Петър Михалев, депутатът от Кюстендил и един от членовете на кюстендилската делегация, която на 8 март 1943 г. заминава за София, за да се застъпи за местната еврейска общност, получава доживотна присъда.

По ирония на съдбата в обвинителния акт на Димитър Пешев го обвиняват в „антисемитизъм“. Най-трагична е съдбата на войводата Владо Куртев, участник в четите за освобождение на Македония, член на ЦК на ВМРО. На 8 юли 1946 г. при акция на комунистическите власти срещу ВМРО той е убит без съд и присъда. Гузната съвест на неговите палачи ги караше дълги години да разпространяват слуха, че е бил сътрудник на ДС, което пречеше той да заеме мястото си сред „праведниците на света“. След

Паметникът на Димитър Пешев в Кюстендил

Къщата-музей на Димитър Пешев в Кюстендил

дълги проучвания около него на Държавния израелски институт „Яд Вашем“ той получи полагащото му се признание едва през 1997 г.

Пътнико, ти който...

Германците правят още няколко кратни опити да се изпратят българските евреи към концентрационните лагери. Но срещат твърд отпор. През август 1943 г., на последната си среща с Хитлер преди царят да умре, той за пореден път отказва да изпрати български войници на източния фронт, а също така не се съгласява с депортирането. (Много вероятно именно това да му е струвало и живота!) По този повод немският посланик в София Адолф Хайнц Бекерле отбелязва: „Никой не може да убеди българите да мразят евреите. Те просто не го разбират.“ Какъв комплимент за нас! Можем да бъдем горди, че нашите предци не са „разбирали“ важноста да мразят когото и да било. Те са били смутени дори когато евреите е трябвало да носят съвсем малки жълти звезди, за да ги отличават, че са безправни. Трябва да бъдем горди, че повечето българи не са се уплашили и не са се уморили да се противопоставят на официалните планове да се угоди на нацистка Германия и да се депортират евреите. Това още веднъж потвърждава максимата, че преследването на една голяма обща цел зависи от позициите на всеки един член на обществото. Затова ми се иска и днес да бъдем единни,

когато вътрешни и външни сили се опитват да омаловажават приноса на страната ни за спасяването на нашите сънародници, изтъквайки например, че то се дължало на победите на съветската армия край Сталинград. Или да се прехвърли вината от депортацията на евреите извън пределите на „стара“ България върху съвестта на нашия народ. По онова време хора от редица европейски държави бяха станали колаборационисти с нацистите и сами бяха предали своите съотечественици, много пъти заради лични облаги, а днес гузно мълчат, все едно нищо не се е случило. А в това време някои безродници искат ние да посипваме главите си с пепел. Българският народ извърши нечуван подвиг и заслужава да бъде почитан и уважаван в целия свят за това. И нека в този ден да не забравяме, че истинската съпротива срещу човеконенавистния проект тръгна от Кюстендил. Затова, ако ви се отвори път натам, непременно се отбийте до къщата-музей на Димитър Пешев, в самия център на града, в непосредствена близост до прочутата градска художествена галерия „Владимир Димитров - Майстора“, приютила огромна част от забележителното му творчество. Там ще научите много повече за тогавашните събития и хората, които първи надигнаха глава срещу безчовечността. И ако ние не ги забравяме, значи тяхното дело е живо.

Асен Милчев

130 години от рождението на Дора Габе

Дора Габе в градината
на бащиния си дом

Рождената дата на Дора Габе е забулена със загадка. Според някои източници тя е родена през 1888 г., според други – цели две години по-рано, през 1886 г. През последните години обаче официално се приема, че на 28 август 2018 г. се навършват 130 години от рождението на голямата българска поетеса.

Независимо кога е родена Дора Габе, едно нещо е безспорно – присъствието ѝ в българския литературен и културен живот е изключително. Поколения българи са отраснали със стиховете ѝ. Стихосбирките „Земен път“ (1928), „Неспокойно време“ (1957), „Почакай, слънце“ (1967), „Невидими очи“ (1970), „Сгъстена тишина“ (1973), мемоарната книга „Някога“ (1924), поемата „Лунатичка“ (1933), повестта „Малкият добруджанец“ (1927), романът „Мълчаливи герои“ (1931) са само част от културното наследство, оставено ни от нея.

Рожденото име на поетесата е Изидора Пейсах. Родена е в днешното село Дъбовик, Добричка област, баща ѝ Петър (Пейсах) Габе е преселник от Русия. Самият той е публицист и общественик и държи дъщеря му да получи добро образование. След завършването на гимназия бъдещата поетеса започва да изучава естествени науки в Софийския университет, но скоро разбира, че словото е нейна съдба. През периода 1905-1906 г.

Дора Габе е студентка по френска филология в Женева и Гренобъл, а след завръщането си в родината преподава френски език в Добрич. Съпруга е на големия български литературен историк Боян Пенев.

Дора Габе е човек, за когото не съществуват културни граници. Поетесата пътува много, за по-кратко или по-дълго е живяла в Полша, Германия, Швейцария, Чехия, Франция. Говори няколко езика, превежда от полски, чешки, руски, френски и дори от гръцки език. Превела е творби на Адам Мицкевич, Юлиуш Словацки, Владислав Реймонт, Витезслав Незвал, Карел Чапек и много други. Преводач и съставител е на антологията „Полски поети“, а сред най-забележителните ѝ преводи са „Химни“ на Ян Каспрович и „Ангели“ на Ю. Словацки. Чешката българистка Дана Хронкова, един от най-добрите познавачи на творчеството на Дора Габе, определя преводите на стиховете на Иржи Волкер и на част от поемата „Едисон“ на В. Незвал, които Д. Габе прави, за едни от най-добрите образци на превод на чешка поезия в България в периода между двете световни войни. Първото си стихотворение Дора Габе публикува още като ученичка в сп. „Младина“ (1900 г.). Следват стихотворни цикли в редица периодични издания, сред които е и сп. „Мисъл“. Дебютната стихосбирка на Дора Габе – „Теменуги“, е издадена през 1908 г. В нея ясно личат влиянията на символизма. Честа тема е любовта – като спасение, но и като страдание,

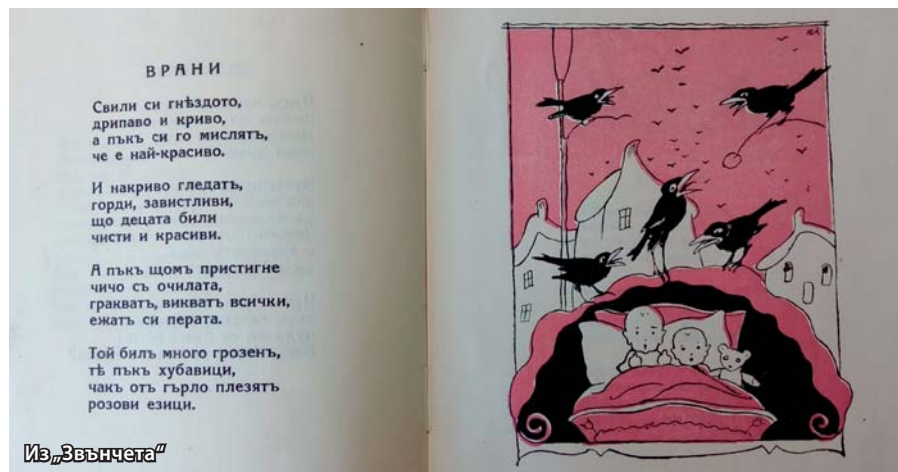
като копнеж по волност. Ключови за стихосбирката са образите на душата и на отминаващата младост.

*Живота ли шуми посред света без-
краен,
смъртта със шеметен размах ли
пролети -
във моето сърце намират отзвук
таен
и сълзите, и светлите мечти.
Че птичка ли запей, и то ще да запее;
заплаче ли душа сред хладна самота,
и моето сърце със нея ще заплаче.
А щом мъгла обвий земята - кат
сираче
ще затъжи самотно във света.
(Из стихосбирката „Теменуги“)*

В по-късните си поетични творби обаче Дора Габе все повече търси връзката с реалния свят. В стиховете ѝ се отразяват промените в естетиката и поетиката на следващите десетилетия. Преломен момент в тази посока е поемата „Лунатичка“:

*Само каменният дим, огромен, бял,
гледаше над целия квартал.
С петстотин прозорци гледаше в
нощта,
петстотин човека в него спяха,
дишаха във сън
и в сън живяха.
Едните весели, а други тъжни бяха,
едните плачеха, а другите мълчаха
(„Лунатичка“)*

Дора Габе пише изключително активно и литература за деца. „От слон до мравка“, „Великден“, „Врани нераз-

Ив. Вълчанета

брани“, „Звездица за тебе“, „През нашите очички“ – това е само част от творчеството на голямата поетеса, посветено на най-малките. Първото ѝ детско стихотворение е публикувано в „Златна книга за нашите деца“ през 1921 г., а две години по-късно се появява и дебютната ѝ детска книга „Малки песни“. Дора Габе е и един от редакторите на поредицата „Библиотека за малките“, както и на детското списание „Прозорче“ (1939-1941 г.). Някои от стиховете ѝ се превръщат в песнички, с които израстват поколения деца:

*Чук, чук, яйчице,
ако имаш сърчице,
да му кажеш, нека знай:
днеска цял ден се играй,
и червените яйца
са за всичките деца.*
(„Великден“)

Дора Габе е един от учредителите на българския П.Е.Н. клуб, както и на Българо-полския комитет. Била е съветник по културните въпроси на българското посолство във Варшава, завеждала е отдел „Културни връзки с чужбина“ в Министерството на пропагандата (1944-1947 г.). Литературната и културната ѝ дейност ѝ донасят множество ордени и награди. Творби на поетесата са преведени на множество езици, включително и на чешки език. Самата Дора Габе поддържа лични контакти с чешки писатели като Я. Сайферт и К. Чапек. За първи път посещава Чехословакия през 1931 г., когато работи върху превода на стихове на чешкия поет Иржи Волкер. В Чехословакия Дора Габе изнася лекции, посветени на българската литература, изучава чешката литература и култура, пътува из страната. Поетесата обожават театъра. Във Виноградския театър се запознава с Витезслав Незвал. Дора Габе става негово вдъхновение за романа му „Като две капки вода“, а той – за първата част на нейната поема „Лунатичка“. Между двамата започва приятелство, прераснало в романтична връзка, но и в интересна литературна кореспонденция. Незвал е преводач на книгата на Дора Габе „Някога“, включваща спомени от детството ѝ.

Над ръкописа

Любовта към Добруджа съпътства Дора Габе през целия ѝ живот, тя се превръща и в неизчерпаем източник на вдъхновение за нея. „На мен всичко ми даде Добруджа. Равнината ѝ – необятност. Небето ѝ – близостта до звездите“, споделя поетесата. Може да се каже обаче, че тази любов е взаимна. Родният край на Дора Габе пази непокътнат спомена за нея. Редица институции носят името на голямата поетеса.

В Регионалната библиотека „Дора Габе“ се пазят множество книги от личната библиотека на поетесата, някои от които с автографи на писатели като В. Незвал, Ю. Каспарович, К. Федин, Е. Багряна, Бл. Димитрова и др., както и писма, пощенски картички и изследвания върху творчеството ѝ. Във връзка с юбилея на Дора Габе библиотеката е подготвила редица културни събития. Сред тях централно място заема фотодокументалната изложба „В света на Дора Габе“, представяща живота и творчеството на поетесата, която остава завинаги свързана с Добруджа. В изложбата са представени факсимилета на документи, снимки, ръкописи на нейни произведения, изображения на нейни книги, кореспонденция, включително и с писатели като И. Вазов, П. Яворов, Елин Пелин, Н. Лиливев, Бл. Димитрова и др. В Добрич изложбата беше открита на 23 април, а през лятото гостува на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ в София. От август до октомври жителите и гостите на гр. Добрич отново ще имат възможност да се насладят на изложбата. Предвижда

се показването ѝ и в други културни институции в страната.

В Регионалната библиотека „Дора Габе“ се подготвя още един голям проект, който почитателите на българската поезия очакват с нетърпение – дигитална библиотека, включваща някои от стихосбирките на Дора Габе за деца и възрастни, мемоарната книга „Някога“, както и нейни преводни текстове, включително антологията „Полски поети“. Те са достъпни на сайта на библиотеката от началото на месец август 2018 г. Годишнината от рождението на голямата поетеса е отбелязана и с национален конкурс за рисунка на тема „В света на Дора Габе“, организиран от Регионалната библиотека в Добрич. Резултатите от конкурса ще бъдат обявени на 1 ноември, Деня на народните будители, а малките художници на възраст между 6 и 18 години могат да изпращат творбите си на адреса на библиотеката до 15.10.2018 г. Рисунките ще бъдат включени в специална изложба. Българите, живеещи в Прага, могат да прелистят първите издания на „Теменуги“, „Звънчета“, „Малкият добруджанец“, „Някога“ и много други от творбите на писателката в Славянската библиотека, в която грижливо се съхранява значителна част от българското литературно наследство.

Д-р Десислава Вилимовска

Портретните снимки на Дора Габе са предоставени от Регионалната библиотека „Дора Габе“ в Добрич

Вътрешният глас е нашето непораснало „аз“

Сънувам много в Прага – споделя художничката Петя Константинова...
А как тези сънища после стават рисунки, прочетете сами.

Петя Константинова е едно такова изключение в пражките ни дни – като се видим, и всичко наоколо става по-цветно... Пък какви неща само се случват, когато човек е покрай нея! Последния път – точно бяхме опразнили чиниите в едно от симпатичните вегански ресторанчета в града, си намерихме едно куче. Петя веднага реши, че се казва Пантелей, пък и кучето май нямаше нищо против... И като започна едно чесане, ама истински виртуозно, на четири ръце... Песът забрави, че чака стопанката си, която точно купуваше цветя, и твърдо реши да си тръгне с нас. Доста усилия (и още чесане) бяха нужни, та да го накараме да се опомни. Но дълго след това, видех ли куче в рисунките й, веднага припознавах в тях и нашия Пантелей. Кой знае – може и да съм бъркал за рисунките, но с две ръце се подписвам, че Петя е точно от онези хора, които могат да превръщат в приказка и най-злободневните ситуации. Да ги поръсват с вълшебство. И да ни напомнят, че животът е чудо. Само да имаме очите да го видим...

Петя Константинова

- Помниш ли първата си рисунка?

- Не точно... Помня обаче, че когато бях малка, майка ми все ме взимаше със себе си на гости на нейна дружка от ученическите години... Тя пък имаше дъщеря, която бе *числом* и словом 7 години по-голяма от мен и поради тази причина (и за нещастие на щерката) редовно ме зачисляваха към нея, че да могат двете мами да обсъдят спокойно клюките, манджите и телевизионните сериали (това беше времето на „Робинята Изаура“ - тези, които са я преживели, знаят за какво иде реч). Та тази „мома“ трябваше да ми бъде бавачка, играчка и компания (макар че нейните предпочитания клоняха доста повече към клюките на мамите)... Помня как момичето се опитваше да ме *забалъби*-ка, рисувайки ми принцески, които аз пък трябваше да оцветя старателно, та да може тя да си поеме спокойно въздух и да пусне едно ухо към мамите...

Затова, предполагам, обект на първите ми рисунки са били именно принцесите... дори съм почти сигурна...

- А първата си нарисувана котка?

- Нея със сигурност не си я спомням...

- Хората са свикнали, че пишеш не рисуват, пък ти разчупваш тази представа... Как се чувства един филолог в света на художниците?

- Прекрасно... Всъщност никога не съм се мислела за филолог в света на художниците, нито за художник в света на филолозите... просто правя това, което ми е приятно, и го изразявам по начините, по които мога :).

- Какво е талантът според теб? Нещо свише или комбинация от фактори? И как те гъделичка твоят?

- Всъщност винаги съм смятала, че за мен това е по-скоро даденост, а за останалите - дарба... Имам предвид, че като дете мислех, че всички около мен обичат да рисуват, както всички около мен могат да говорят, да чуват, да виждат, да ходят... Едва по-късно, когато в училище започнаха да ме отличават с рисунките ми, осъзнах, че не всички деца могат, а още по-малко обичат да рисуват... Че това е нещо, с което съм различна от другите... Ако е дарба - дар, много съм благодарна, че я имам, защото това е нещото, което ме прави щастлива извън обективната реалност и се надявам чрез нея аз също да правя щастливи хората, с които я споделям...

- Светът, който създаваш, е много по-приказан от онзи, с който се сблъскваме в реалността. Какво е

нужно, за да го види човек?

- Въображение... без него просто е невъзможно... Измисляш си светове, които са ти уютни... особено ако реалността ти се нацупи...

- Установила ли си защо хората те харесват? Всъщност опитваш ли да те харесват? Или всичко се напаса само...

- Понякога хората ми казват, че разпознават себе си в рисунките ми и предполагам, че това е причина да ги харесват (реално те харесват рисунките ми, а не мен)... Позитивната обратна връзка, която получавам от тях, ми дава увереност, че правя това, което мога най-добре (рисувам въкъщи вместо да трупам папки в някой офис)... разбира се, много ми е приятно, когато ми се радват хората, но като рисувам, не се замислям дали и как ще се възприеме творчеството ми... то е просто необходимост, независеща от хора и обстоятелства...

- Разкажи ни нещо котешко :). Или пък за най-необикновената поръчка, която си получавала!

- Въкъщи имам две котешки *неща* - Рижо и Спаска. Те са ми приятелите, те са ми и колегите (Рижо все се опитва да рисува с мен, ходейки върху боите и после върху листа)... Лятно време Спаска се прави на чорап - лежи небрежно по пода и се слива с останалите черни чорапи, които половинката ми е посяла из въкъщи... Рижавият е философ. А относно поръчките - няма обикновени... всяка е собствена вселена... Някои са странни, други са много, много странни... но захвана ли се с поръчката, значи съм я приела с всичките й особе-

ности и ще дам най-доброто от себе си, за да се получи... но обезателно трябва да се почувствам част от зададената идея, за да мога да я пресъздам... иначе просто не се получава и не я поемам като ангажимент...

- Всичко, което правиш, е и много пражко – изцяло в духа на чешкия светоглед... Чувстваш ли се повлияна, или по-скоро животът някак си играе на съвпадения?

- Няма съвпадения и няма нищо случайно :). Всички обстоятелства влияят...

- Един много сериозен въпрос: кога човек престава да бъде дете? А ти спряла ли си?

- Предполагам, че когато стане родител, човек минава с единия крак от другата страна на линията на детството... но само с единия... и само предполагам... А иначе все си мисля, че възрастта ни променя (за добро), но не ни прави *не-деца*... просто променя погледа ни върху нещата през призмата на собствения ни опит, добавя отговорности, дори се опитва да ни наложи приоритети и клишета, но изцяло от нас зависи да запазим връзката със себе си, да пазим вътрешния си глас, да вярваме повече на него, отколкото на шампирани идеали... все си мисля, че този вътрешен глас е нашето непораснало аз... детето, което сме били някога...

- Представи си, че всичко, което рисуваш, оживява... И сега вземи

Петя с любимият си приятел Рижо

Рисунка: Петя Константинова

боичките – какво ще се осмелиш да създадеш?

- Къща на брега на морето, две деца на въжана люлка и пълен двор с животни...

- А кое те дърпа към България и кое те връща обратно тук, в Чехия?

- Дърпа ме липсата на хората, които са там... и розовите домати, разбира се :). В Чехия ме връща чарът на тихото спокойствие, което имам тук... и енергията му, която не може да се опише с думи, но се усеща (поне при мен) най-вече в сънищата... тук сънувам много.

- Как се виждаш на 90? Заобградена от котки или на брега на морето?

- Надявам се, заобиколена с обични хора... Спомням си моя дядо Митко... разговорите ни, преди да си отиде от този свят... Беше надживял всички близки от своята младост – баба ми, братята си, сестрите си, приятелите си... и макар, че имаше син и внуци (които все бързаха и чак сега си давам сметка за цената на времето, прекарано с дядо), беше останал сам и чакаше ден след ден да го повикат при другите... Та времето не е нищо без хората си...

- Ако подготвяш пражка изложба, какъв акцент ще избереш?

- Когато подготвям изложба, обикновено подбирам заглавието (ако то може да се възприеме като акцент) едва в последния момент... интуитивно... Та ми е трудно да отговоря на този въпрос... Може би след два месеца, когато пражката изложба наистина ще е съвсем близо, ще мога

да ви кажа...

- Всъщност считаш ли себе си за последовател на нещо, на някого...

- Опитвам се да следвам интуицията си...

- А неизживяното приключение или пътешествие, за което мечтаеш, е...

- Пред мен, надявам се... Като дете мечтаех да обиколя земята... тази мечта май никак не е остаряла...

- Опиши Петя, но само с цветове!

- Зелено - за лекота в мислите, жълто - за мека носталгия, червено - за силна емоция, оранжево - за зимен уют, синьо - за мечтаене и зимни вечери, и кафяво - за земята, по която ходим и без която не можем...

- А вместо да си кажем довиждане, ни нарисуй нещо в списанието...

ПЕТЯ накратко

Завършила е българска филология в Пловдивския университет. Май точно Пловдив си остава на първо място в сърцето ѝ и днес... Иначе е от уханната напролет и през лятото Стара Загора. Готова е да остави дори незавършена рисунка и да тръгне от Прага към морето. Пълните с живот и щастие рисунки на Петя може да срещнете на нейната фейсбук страницичка - *Petya Konstantinova Art*. Иначе участва и в много от handmade-изложението у нас. В края на есента пък ни очаква и първата ѝ пражка изложба!

Интервю на Краси Проданов

Трагедията идва, когато забравим

Музеят на социалистическото изкуство е от най-странните в София – и заедно с това най-подходящият за буквално бруталната изложба на чешката група PODE BAL

Н.Пр. Душан Щраух с Дан Трантина от творческата група PODE BAL

Сгушил се е на най-нелогичното място

Наоколо са само административни постройките, включително тази на КАТ. Точно пред него пък се извисяват и три модерни бизнес сгради. Налага се да минем през безистените на една от тях, за да стигнем входа – даже забавяме вътре крачка, защото навън пак трещи и бляска от поредния летен дъжд. Силата му бързо се изчерпва и през софийските локви хлътваме в задния двор на Националния институт за недвижимо културно наследство. И наистина се смълчаваме – в мъничкия парк са наредени десетки статуи на „герои“, познати от комунистически времена. Някъде в дъното пък се червенеешко нещо, което на пръв поглед не си е на мястото. Инсталацията на **Петър Садофски** и **Дан Трантина**, чехите от PODE BAL.

Изложбата е знакова поради няколко причини

Първата е, че тя е мъничка част от програмата, с която и в София се отбелязват „съдбовните осмици“ – с други думи, стоте години от раждането на Чехословакия, както и пет-

десетте от нахлуването в Прага на войските на Варшавския договор, включително българските... Всъщност точно това е темата, която подхващаме с двамата артисти – по време на откриването са застанали сякаш случайно пред един плакат, част от изложба в закритата част на музея. И на него пише „Извинявай, Прага!“
Споменавам го на Дан и той малко се сепва – и си говорим как всъщност единствено румънците и

албанците отказват да се включат в мероприятията, белязали съдбата на Чехословакия за десетилетия... А това на практика е и връзката с онази леко стряскаща изложба в двора... Защото тя описва как милитаристичният подход към различните от теб може да повлияе и унищожи най-обикновена съдба. Двамата чехи го предават запомнящо се с инсталацията си.

Посветена е на едно немско момче

Момче, защото е на по-малко години, отколкото завършват средното си образование децата днес. 18-годишният източногерманец Хартмут се решава на отчаяна стъпка, когато комунистическият режим в неговата родина отказва да му позволи да прави онова, което иска с цялото си сърце – да се посвети на музиката.
Решава да емигрира в Австрия, но през Чехословакия. И почти успява. На 8 август 1986 г. разрязва телената мрежа и бяга през ничието поле към „вражеската“ граница. Но двама граничари – почти негови връстници, го забелязват и пускат своите кучета. Ришо и Роби не знаят милост – както и стопаните им. Момчето е

Официалните лица и гостите

Наложил се Петър и Дан отново да подредят изложбата си заради пороя

Дяволчето също е част от композицията

настигнато и буквално разкъсано. Вместо да му окажат помощ, чехословашките граничари го разпитват за това, което се е опитвал да извърши... И за Хартмут всичко свършва. Мечтите и животът...

Пак затрещява над София и абсурдът се засилва

Докато трае откриването на изложбата и официалните лица се изказват, времето навън беснее. Това принуждава чешките творци да оставят всичко и да опитат да пооправят буквално разхвърляната от пороя изложба. Сякаш небето и след толкова години се гневи на оная несправедливост, отнела живота на невинен човек...

Големият абсурд е всъщност в това, че виновниците за смъртта на Хартмут дори не са разпитани. Живи са – единият в своята Чехия, другият в Словакия... Мрежата, която е забавила Хартмут, отдавна не съществува.

Pade Val обича да привлича вниманието

Творческата група създава произведенията си, за да обърне внимание върху факта, че *паметта ни изневерява много бързо*. А това е гаранция, че пак ще допуснем същите грешки... Според двамата чехи тенденцията да се оказва контрол и да се ограничава свободата на индивида се среща на много места

в Европа и сега. Доказателство за това е и противоречивата реакция на някои политици след премиерата на инсталацията – преди три години на входа на централата на Европейския парламент в Брюксел.

Появата ѝ в София също крие символика

Най-малкото задава въпроса доколко българите са склонни да пазят свободата си. И дали съхраняват спомена за „ония“ времена. Защото реконструкцията на едно нещастно събитие от страна на Pade Val наистина е фарс – но пораждането на обстоятелства, които да позволят отново да се случи нещо такова, вече ще е голяма трагедия.

Затова и някой път, когато сте в София, идете до Музея на социалистическото изкуство... И наблюдавайки печалния вид на миналото, просто решете как искате да живеете днес.

Красимир Проданов

Откриването на изложбата – в центъра е чешкият посланик, Н.Пр. Душан Щраух, а веднага до него Петър и Дан от Pade Val

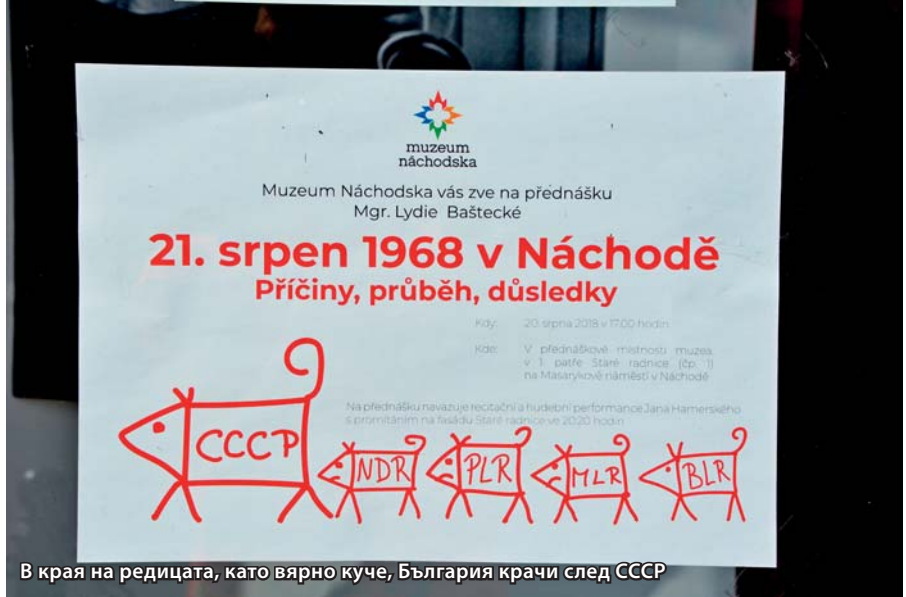
Изложба: **Реконструкцията като трагедия и фарс** (4 юли – 30 септември 2018 г.); автори **Pade Val**, организатори **Национална галерия – Музей на социалистическото изкуство, Чешки център и Посолство на Чешката република в България**

Чехия под знака на 1968-а

Изложбата на фотографа Биелик на хълма Витков имаше вид на петолъчка

В края на редицата, като вярно куче, България крачи след СССР

50 години ни делят вече от онзи август, в който тогавашна Чехословакия беше пречупена в желанието си за повече свобода.

Юбилеят предизвика много емоции

Думата имаха най-вече преживелите Пражката пролет, както и нейния крах. Дискутираше се, провеждаха се конференции, също така се организираха и много изложби. Кулминацията, разбира се, беше на самия 21 август, когато Чешкото радио – един от символите на онези превратни времена, излъчваше в продължение на 24 часа спомени и анализи за случилото се в края на лятото на 1968-а.

Ето обаче малко цифри, пресъздаващи обстановката

Макар че броят на жертвите никога не е съобщен официално, се говори за 137 човека, убити при навлизането на войските на Варшавския договор. Общо петима са съюзниците, които осъществяват интервенцията – СССР, Полша, Унгария и за наше съжаление, България. Петият е всъщност ГДР, като войските му имат готовност да нахлуят, но в крайна сметка остават на източноевропейска територия. Общо четвърт милион чехи напускат родината си легално и нелегално като следствие от окупацията. Военната

мощ на окупаторите пък се изразява в общо 6300 танка и половин милион жива военна сила. Трима от съюзниците се оттеглят в началото на ноември, а войските на СССР остават на чехословакка територия чак до 1991 г.

Свидетелствата за ония времена са разтърсващи

Много нови снимки, останали досега скрити, бяха публикувани точно заради 50-годишнината. С достойно представяне се сдобиха и вече известни – като тези на словашкия фотограф Ладислав Биелик, показани мащабно

на хълма Витков в Прага. Свикнали сме да стихваме пред кадрите с танкове от чехословакката тогава столица, но Биелик предлага друга гледна точка – от своята Братислава. На всичко отгоре точно негов е един от най-известните кадри, направени по време на окупацията. Наричат снимката „Мъжът с разкрита гръд“. На нея е един обикновен словак – електротехникът Емил Гало. Става популярен по цял свят именно заради фотографията, но точно окупацията пречупва надеждите му, че неговите четири деца ще имат достойно бъдеще. И слага край на живота си три години по-късно.

Мъжът с разкрита гръд

Героинята от радиото пък остава в сянка

Една особена изложба приюти залата до Гроба на незнайния воин пак на същия хълм в Прага. Създадена по писмо, тя разказва за целия драматизъм на ония дни. Редовете са написани всъщност от млада лекарка, която кара нощната си смяна в Бърза помощ именно в нощта на 20-и срещу 21 август 1968 г. Втурва се да изпълнява дълга си, като в един момент непоколебимо отклонява дулата на съветските автомати, насочени към нея в сградата на радиото. Само и само да спаси човешки живот. През сълзи описва после всичко на родителите си. Обикновени хора, те пазят писмото й десетилетия. За да попадне накрая в музея. Така е създадена и тази изложба – „Неизвестната героиня от радиото“.

Нека погледнем и към себе си

Ролята на България в тези събития е по-скоро печална. Верни на съюзниците си, българите са неотклонно до съветската армия. Прави впечатление обаче и друго – в чешката страница в

Август '68-а по улиците на Братислава

Уикипедия, посветена на окупацията, е поместена информация, че първо именно България е предложила военна намеса в непослушния социалистически брат. Прави го тогавашният Първи – Тодор Живков.

Отпечатък от участието ни в инвазията се е запечатал и в чехите. Неслучайно добавят името на страната ни, когато говорят за 68-а или пък дори я рисуват... Едно плакатче на вратата на галерията в Наход например ни

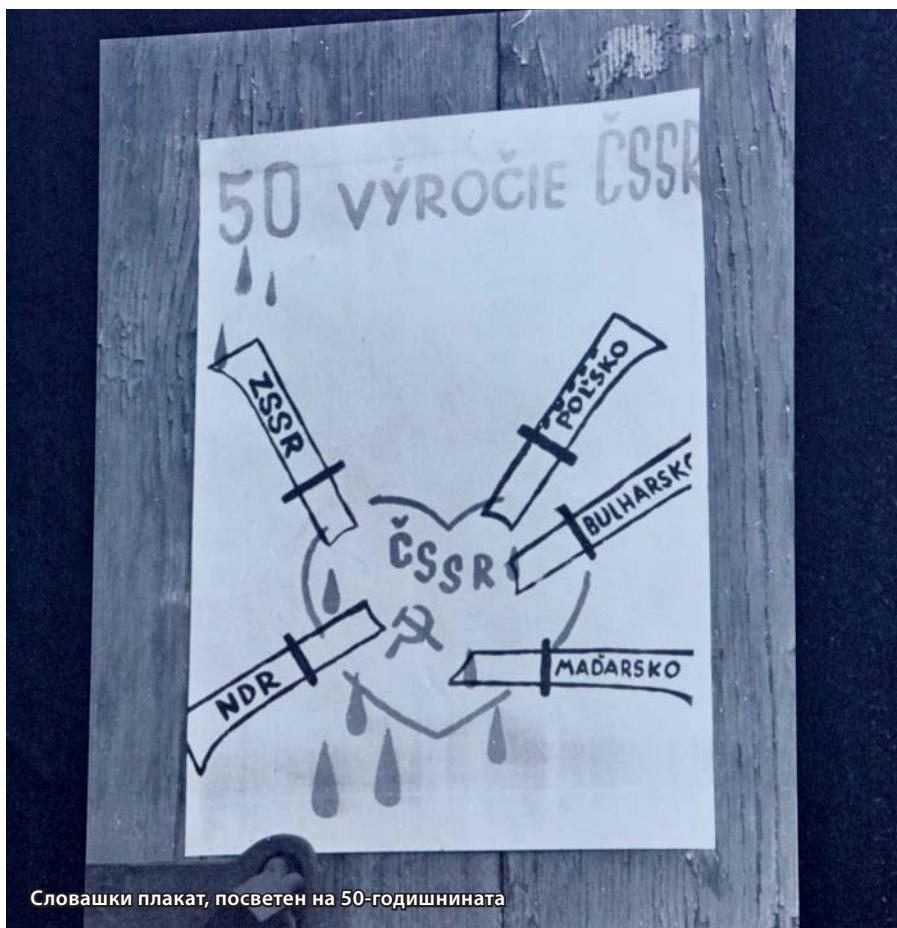
стресна... На него е цялата „варшавска“ глутница от ония размирни времена... Последна в колонката, като вярно куче, е нарисувана нашата страна.

И все пак българите също протестират

Обречени и самотни – и така можем да обрисоваме *Едуард Генов, Александър Димитров и Валентин Радев*. Точно те разхвърлят в началото на есента на 68-а позиви из София, с които призовават: „Вън войските на марионетката Живков от Чехословакия!“ В края на 60-те е трудно да направиш дори самите позиви – буквално ги рисували на ръка, като чрез клише очертавали буквите с химически молив и химикал, за да не бъдат разпознати. Успяват с първите няколко акции, но месец по-късно са арестувани. Осъдени са и излежават присъдите си в Старозагорския затвор. Не е лек животът им и по-натат, а днес от триото е жив само Александър. Преди десетилетие, в чест на 90-годишнината на Чехословакия, дори получи възпоменателен медал, наречен на името на първия премиер – Карел Крамарж.

За подвига тепърва ще се говори

50-годишнината от Прага ще се пренесе, така да се каже, в София. Защото инициативен комитет вече подготвя конференция, посветена на тримата български герои. А ще бъде издаден и специален сборник със статии. Целта е една – да сме братя по свобода с чехите.

Словашки плакат, посветен на 50-годишнината

Красимир Проданов

Аз, Преводача... (... и художественият превод. Диагнозата)

Васил Самоковлиев, 1987 г.

Преводач на художествена литература е диагноза. Заразно, хронично заболяване, което се среща предимно сред образовани, владеещи чужди езици, силно обичащи книгите люде. Не знам как е формулирана тя на латински, но на разговорен български може да се каже „вид тиха лудост или будалък“. За средностатистическите граждани няма друго възприятие, едва ли биха разбрали и „възторжения мазохизъм“, както нарича тази интелектуална дейност моята приятелка, прекрасната преводачка и редакторка от руски език, Недялка Христова.

С болка трябва да призная, че са напълно прави. Как инак да си обяснят огромния вложен труд, плод на дългогодишни мисловни натрупвания, дълбоки познания в един чужд език, най-вече на родния, срещу мизерни заплащания. Особено в новия век, когато парата и само парата е на първо място. „Е, тогава, защо се хабиш?“, би попитал някой от днешните, които във всичко виждат единствено и само пари. Ами заради кефа, заради радостта от резултата, бих отговорил, но не съм сигурен дали ще бъде разбран. Има неща, които могат да бъдат разбрани само от хора, надарени със съответните рецептори и най-вече -

от постигнати от същото заболяване. Най-простичкото и най-достъпно обяснение за целта на човешката трудова дейност се знае: пари или слава. А при нас – ни пари, ни слава. С парите моите орисници никога не са били много щедри към мен. Най-тъжното беше, че и най-кадърният (за какъвто минавах) и най-некадърният (за какъвто минавахме) заплащане по едни и същи таблици във всички сфери, в които съм се подвизавал в миналия век. Добре че станах пражки екскурзовод, та да усетя радостта, че трудът ми се заплаща по достойнство. Но най-добро финансово признание на труда ми получих като представител на чешката туристическа фирма „Миле“, за която работих 6-7 години на остров Корфу в Гърция. Милан Лейчко, собственикът на фирмата (светла му памет) обичаше да се „пъчи“ с мен пред колеги и казваше: „Аз имам най-скъпия представител в Чехия...“, чакаше аз да вмъкна: „Но...“ и продължаваше „Но и най-добрият“. Този малък етюд, повтарян многократно, ме правеше истински щастлив. А знаете ли кога трудът ми като преводач на художествена литература (ако в случая можем да говорим за такава?!) бе заплатен най-добре? Когато превеждах за едно списание порнографски разкази! Сравнете: за „Животът и делото на композитора Фолтин“ на Карел Чапек ДИ „Хр.Г. Данов“ ми заплати по 2 лева на страница, а издателката на споменатото (за някои скандално!) списание по 5 лева за страница! Парадокси колкото щеш! Както и с наградите. Тази, на Съюза на преводачите, е само една ламинирана грамота. Втората, щото първата от миналия режим бе придружена и със сума, ако не се лъжа, половин минимална заплата. Е, все бе нещо, поне да почерпиш. Развесели ме и втората награда „Пловдив“. Нея си я биваше, цели 1000 лева, колкото четири мои пенсии! Веселото, но и тъжно бе, че ми взеха 10 % т.н. плосък данък. Без да имам никакви други доходи в България.

Та толкоз за парите в художествения превод. Да кажем нещо и за славата

на преводача. Няма такава. Или точно, на нея той може да се радва само в тесния кръг на доброжелателни колеги и приятели. Редовият читател се захласва по някой бестселър, да речем, но и през ум не му минава да погледне кой, а джеба, е превел книгата. „Приключенията на добрия войник Швейк...“ има много почитатели, имат и свой фен клуб, някои от членовете знаят наизуст цели страници от романа на Хашек, но, готов съм да се обзаложа, малцина знаят, че прекрасният превод е дело на професор Светомир Иванчев. Не ми се е случвало, а и едва ли ще ми се случи, да ме представят някому и той изненадан да каже: „О, преводачът на „Обслужвал съм английския крал“ (да спомене и името на Храбал не се и надявам)! Случи ми се веднъж - виждал съм един-два пъти и имена на колеги - да ме изпишат на корицата, което може да се приеме като стремеж да се популяризират поне по-активните и по-успешни преводачи. А за наши портрети на гърба на корицата, например, още никой не се е сетил (шегувам се, естествено, да не сме чалгаджии...). Най-ме зарадва политиката на моя млад приятел, преводач и издател на преводна литература Манол Пейков, който в преводните книги на издателство „Жанет 45“ някъде на първите страници представя с няколко думи и преводача. Обяснимо, той самият е преводач и знае как да поласкае ближния от гилдията. Същата радост ми достави и издателят на „Персей“ Пламен Тотев. А най-престижният издател на преводна литература и мой добър приятел Раймонд Вагенщайн, за чието издателство „Колибри“ работят най-изтъкнатите български преводачи, не се е сетил за подобен жест. Заради закачката, когато преведох за поредицата им „Амаркорд“ автобиографията на големия чешки режисьор Иржи Менцел „Капризни години“, му предложих към снимките, които си бе избрал от оригинала, като последна да сложи една, на която сме ние двамата с Менцел. Предложих и текст – „Авторът и неговият

български преводач“, но уви, той не пожела. Е, аз намерих друг вариант да реализирам идеята си – към всяка книга, която подарявах на приятели, добавях снимка със споменатия текст. Удостоените с това внимание бяха истински щастливи!

И все пак има, макар и редки, звездни мигове на слава, когато преводачът е в светлината на прожектора – премиерите на преведените от него книги. За нас, бохемистите, е традиция това да става в Чешкия център в София, аз, като едно от „лицата на Пловдив“ уреждам премиера и в Пловдив, та да зарадвам приятелите си. Приятно изживяване, не мога да отрека. Някой казва добри думи за труда ти, виждаш много познати усмихнати лица, раздаваш автографи. Забавното е, че обикновено на премиерите за финал се предлага по чаша вино за гостите. При моите ние с жена ми Татяна се погрижваме за това, прибавяме към виното и по нещо за хапване. Гостите остават доволни, но не мога да кажа същото за себе си – те си хапват, пийват, разговарят, а аз в това време раздавам автографи. И все така се случва, че като свърши опашката от „почитатели“, виното е изпито, мезетата погълнати, а, като изключим организаторите, аз няма с кого и най-вече с какво да си кажа „наздраве“. На мен, с моя късмет и с добрите ми орисници, ми се случи и нещо, с което малцина колеги могат да се похвалят. Но нека най-напред уточня за орисниците. Тях си ги „откраднах“ от Иржи Менцел. При нас, когато на човек му върви, казваме, че е въпрос на късмет – прекрасна, точна дума, която, макар и турцизъм, съвсем конкретно определя случилите се успешни, неочаквани неща в твоя полза, за твоя радост. Знаете ли, че в отминалите времена тази дума не се разрешаваше да се използва при преводи?! Трябваше да пишем „провървя ми“, „имах щастието.“ и прочие. Нали разбирате, че за българина късметът е едно, щастието нещо съвсем друго. Може само да се каже, че късметът прави човекът щастлив. А за Менцел всичко хубаво, успешно, което му се случва, дължал бил на добрите си орисници. Така пише в автобиографията си „Капризни години“. Замислих се над тези орисници, докато я превеж-

дах, и за себе си реших, че и аз трябва да имам добри орисници. Едната от тях дори е приела човешки, реален облик на красива, умна, интелигентна и талантлива жена, на която дължа много радости, включително и това, че редовете, които пиша, ще видят бял свят. А светът видя и мен, благодарение на нея. Нали си представяте колко невероятно е за едно редово поморийско момче, дошло от Пловдив в Прага с два куфара, две чанти и притеснената си жена Татяна, след двайсет години да представя българската диаспора в Чехия, показан на постер в естествения си ръст, държащ в ръцете си камара чешки и български книги. Портрет на българския преводач на чешка литература в пасажа на „Луцерна“, под обърнатия кон на скандалния Давид Черни, на две крачки от сърцето на съвременна Прага, Вацлавския площад.

Та ако някой използва хвалебствен епитет за моята скромна персона, то трябва да се знае, че заслугата не е моя, а на орисниците ми. Ако те не бдяха над мен и не ме благославяха, едва ли бих постигнал това, което ще остане след мен. А и нека си го кажа по български – имах огромния късмет, че бяха останали непреведени прекрасни книги от изключителни чешки писатели, които аз имах възможност да превода. Ако сега започваше кариерата ми на преводач, едва ли някой щеше да ме забележи чрез съвременните автори, които се превеждат на български през последните няколко години. Ако се говори

за „голям“ преводач, то той е такъв, защото е превеждал книги на големи автори.

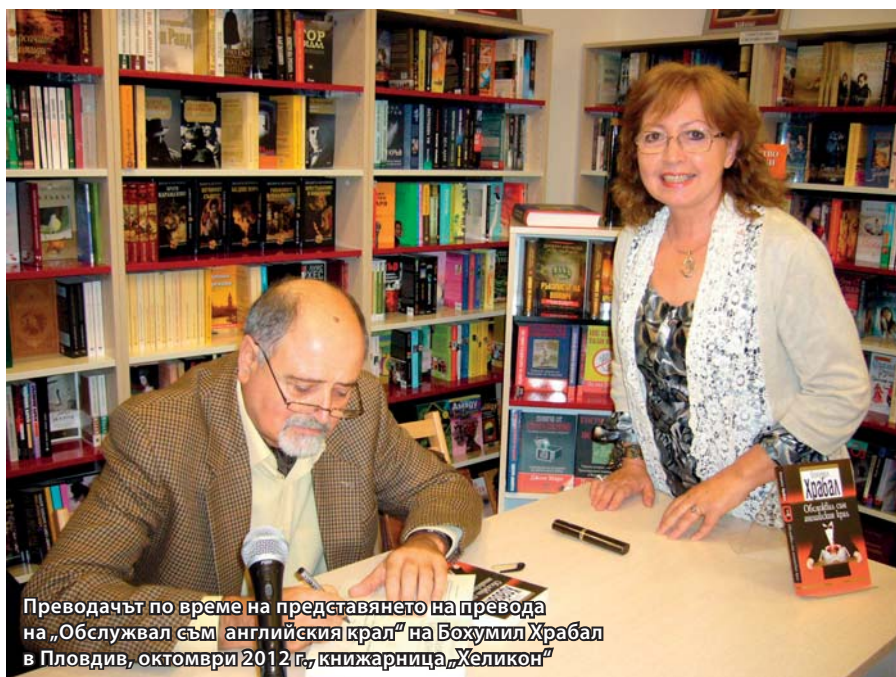
Та толкова за славата. Благодарен съм на орисниците си, мен не ме подмина. По принцип тя не е задължителна за преводача, а и той, така или иначе, не я и очаква. Единственото, което обяснява тихата му лудост, е удоволствието в процеса на работа и радостта от успеха на труда му. Има неща, които не се обясняват, те трябва да се изживеят. При нас, преводачите, например, да попаднеш на сродна душа в лицето на автора и героите му, да намериш точната, еквивалентна дума, да откриеш лаконичен и точен начин да предадеш непреводимото, да запазиш духа и образността на автора. А успешното справяне с тези нелеки задачи носи и странични ефекти – положителни, естествено. В моя случай случайно преведена от мен куклена пиеса ми разкри един нов, но изключително привлекателен за мен свят и ме сприятели с прекрасни хора – куклени актьори и режисьори!

Случи се на времето да получим от община Пловдив апартамент в новия тогава жилищен комплекс „Тракия“. Наред с нас и в нашия вход, и в близки блокове, жилища получиха и много артисти и режисьори от Кукления театър. В ония комуникативни години лесно се сближавахме, ходехме си на гости, та от гости на гости, от лаф на лаф, стана дума, че превеждам от чешки, колко е силен чешкият куклен театър и дали не мога да им

Васил Самоковлиев представя книгата „Истинско събитие“ на Емил Хакъл в София, 2015 г.

Преводачът по време на представянето на превода на „Обслужвал съм английския крал“ на Бохумил Храбал в Пловдив, октомври 2012 г., книжарница „Хеликон“

предлага някоя интересна пиеса. Спестявам описанията на пътищата, по които стигах до чешки издания, но попаднах на пиеса, която страшно ми хареса заради необичайния си и остроумен хумор. Той бе дори и в заглавието, което не можеше да се преведе съвсем точно. *Naban, habánek* – несръчен, неловък, смотан. Не можех да използвам никоя от тези думи. Ставаше дума за един смотан, сбъркан змей, който е добродушен вегетарианец и естет. Трябваше да яде принцеси, а той предпочита моркови и зеле. Голям майтап! Хрумна ми, „Ах, този змей“, което пък тласна композитора Петър Радевски да напише музика с импровизации по „Ах, този джаз“ на Боб Фос... Спектакълът, дело на невероятния, тогава все още млад, а днес вече липсващ ни режисьор Петър Пашов, стана страхотен, актьорите го играеха с голямо удоволствие, благодаряха ми за находката и ми станаха приятели.

Преводът на заглавия е много тънка работа. Особено когато те са буквално непреводими или има игра на думи. Забелязал съм от книги и филми, че руснаците, а и чехите, си измислят свои, които понякога са доста далеч от оригиналните, но винаги свързани със сюжета. Учудвам се, че има у нас преводачи, които не обмислят заглавията и от пръв поглед им проличава нивото на владее не както на чуждия, така и на родния език. По този начин заглавието на

моя превод на Храбал „Обслужвал съм английския крал“, например, във филма на Менцел то е преведено като „Обслужвах английския крал“, така съм чувал да го изричат и някои колеги бохемисти, което ме навежда на мисълта, че или не са чели книгата или самонадеяно си мислят, че това е правилният превод, а не моят. Няма да навлизам в подробности, бедата е в това, че хора, на които съм говорил за книгата и филма, търсят едно и също заглавие и не могат да попаднат на филма, мислят си, че не е качен на ютюб, а той е под грешно заглавие. Имам и по-драстичен случай. На времето студенти по режисура от ВИТИЗ гледали в Прага в „Чинохерни клуб“ постановка на Менцел на пиеса, която той представя като своя, защото истинският ѝ автор, Ярослав Востри, бе забранен. Чешкото заглавие ѝ е „*Trí v tom*“ и тези, които владеят чешки, знаят, че *žena v tom* е бременна жена. Бъдещите режисьори искали да я видят на своята учебна сцена, намерили някакъв преводач и я поставили под заглавие... „Трима вътре“. Какви трима, бе, неграмотнико?! Ха иди, че разбери! Това ми разказа режисьорът Лео Капон с молба да преведа въпросната пиеса. Прочетох я, дълго умувах и накрая измислих: „Три девиси в положение“. Пиесата е комедия дел арте, заглавието в нейния стил, уж девиси, пък бременни, направо заспа! Жалко, че няколко години по-късно, когато

Иржи Менцел постави същата пиеса в Сатиричния театър в София не са попаднали на моя превод, защото видях заглавието „И трите вътре“. Не зная кой е преводачът, но явно не е бил съвсем наясно с чешкия, щом на всяка цена е искал да запази това буквално „вътре“.

Ето, подобни малки радости ни карат да превеждаме. За съжаление последните години радостите ми намаляха, изчезна възторгът, остана само мазохизмът. И знаете ли защо? Защото превеждам автори, които не са по вкуса ми, а и в моята оценъчна скала са твърде ниско, макар да са носители на национални награди. Естествено възниква въпросът защо го правя тогава? Ами за пари! Колкото и да са ниски тарифите ни, за един български пенсионер са все някаква финансова инжекция. Станал съм комерсиален преводач. Единственото, което ме утешава е, че въпросните „модерни“ и „постмодерни“ автори на български сигурно звучат много по-добре, отколкото на чешки. При класиците всяка дума си бе на мястото и аз полагах огромни усилия така да бъде и на български. А тия, сегашните, дето си смучат от пръстите и вкарват каква ли не баластра, за да пълнят страници, не умеят дори да редактират текстовете си. Заменям повторенията им със синоними, използвам българските минали времена, което обогатява изказа с детайли, спестявам някои разточителства. И това само за да оборя често използваното сравнение, че преводът бил като жената – ако е хубава, не е вярна, ако е вярна не е хубава. Аз обаче, като ценител на женската красота, като стар романтик и наивник вярвам, че тук-там може да се срещне и жена, която хем да е хубава, хем да е вярна. Ще продължавам в същия дух, предлагат ли ми книга за превод, без да ме е еня кой какво ще каже от критикарите. Няма да придириям, просто ще превеждам както намеря за добре, за да върша нещо, да остана верен на тихата си лудост. Нали умният ни народ е казал: „За лудо работи, за лудо не стой“.

Та така...

Васил Самоковлиев

Съседната стая

Работата ми е толкова проста. Толкова лесна за изпълнение, че понякога си мисля – всеки може да я върши. Това, разбира се, не е вярно. Не дори и малка част от него. Защото, макар и просто, слушането си остава загадка, мистериозна игра на надлъгване с непознати, могъщи сили, която често вместо забавна, става опасна, развихря се и ме оплита, притваря очите ми, притъпява сетивата. В моменти като този, когато светът е просто черно, първично петно, единственото, което има значение, е слушането. И записването. Всяка дума, която чуя от съседната стая, аз трябва да записвам.

Съседната стая съществува. Излишно е да ме убеждавате в обратното, защото аз знам, че тя е там. Невидима, но реална, осезаема и конкретна, отвъд, но същевременно прекалено близо. И онези, затворени в нея, също са там – самотни, обречени, двама. Мъж и жена, които просто стоят – там, в съседната стая, може би прави, може би седнали, легнали, увиснали... Не знам. Но те са там и аз ги чувам. Чувам ги как си говорят, как се обичат и мразят, свидетел съм на всичко онова, което припламва помежду им, но най-вече, свидетел съм на техните истории. А те са много и все различни. Съседната стая е пълна с интересни истории – купуци, трябва само да знаеш как да слушаш. – Искаш ли да откриеш съседната стая? – казва ми гласът внезапно. Казва ми го тъй неочаквано, както може да се разкрие само несподелена любов, както може да се подари бърза целувка, да се направи предложение за вечна връзка.

– Каква е тази съседна стая? – питам го аз – Какво има в нея и къде се намира?

– Ако разбереш това, значи, че си я открил. Значи, че си пожелал да я откриеш, че не си се уплашил да се добереш до нея.

– Да се уплаша? – питам го учуден – Да се уплаша от какво?

– От мрака, от омразата, от смъртта. Има толкова неща, които могат да те уплашат там, в съседната стая. Да те накарат да се превиваш, да стенеш от болка и ужас,

които да те обрекат на безпредметна тишина.

– И ако най-сетне открия тази твоя стая какво печеля? И какво бих загубил, ако не успея?

– Че няма има какво толкова да губиш? – отвърща ми спокойно гласът – Ти имаш само едно, приятелю, не две – една душа.

Каква е тази съседна стая? – питах се. Как изглежда отвътре, дали стените ѝ са бели и чисти, както могат да бъдат чисти само сълзите на обичта, дали подът ѝ е застлан с приказни килими от химерни сънища, дали през прозорците ѝ влиза светлина. Но най-вече се питах, има ли и други като мен в съседната стая? Ако има, как изглеждат, колко са, какво правят там? Много въпроси, все важни и все без отговори. Така, че реших да приема. Пожелал да намеря съседната стая.

И ето ме сега, в своя кабинет, отпуснат в мекото кресло, сред нежната тъма на падащата нощ. Навън е тихо, съвсем спокойно, тъничка свещ мъждука върху празното бюро, а светлинката ѝ се спуска ниско и безкрайно плахо.

– Слушай – казва ми гласът – Слушай онова, което става в съседната стая.

И аз започвам да слушам. Толкова е интересно, толкова чудни и необикновени са нещата, случващи се там. Далечни и непонятни, но същевременно изстрадано познати и лични. Каква е тази съседна стая – питам се. И пак – каква е тази съседна стая?

А тя е там и хората в нея са там. Вече не само двама, мъж и жена, а много повече, различни, пълнокръвни, цветни. Може би хиляди, а защо не милиони. Там, в съседната стая. Аз ги слушам, чувам ги как си говорят, слушам историите им и ги записвам. Хиляди, милиони интересни истории. Но аз знам къде да търся. Знам, че тя е някъде в мрака, зад бюрото или пък отвъд стената, знам че е простичко и лесно. Та нали все пак това е съседната стая.

– Чудиш се какво има там, нали? – пита ме гласът, а аз поклащам глава утвърдително – Какво се крие в тази мъничка стая и дали тя е мъничка,

Мирослав Пенков

и дали е стая и дали изобщо нещо се крие в нея?

– Но аз чувам гласовете – отвърщам му – така, както чувам и теб. Чувам историите им, записвам ги. Ето виж, виж това – и аз прочитам една чудесна, приказна история. История, в която има всичко – и ужас, и омраза, и любов, и късмет и щастие, и смърт – В тази стая е скрито съкровище, нали? – питам гласа в мрака – Там има нещо велико и красиво, интересно и пленително, нали, нали, нали? – А може би няма нищо – отвърща гласът и си отвива – Може би – казва ми – съседната стая е винаги празна. Дали има начин – чужда се – да стигна до съседната стая? Вече не ми е интересно само да записвам чуването. Вече искам сам да стана част от него! Искам сам да открия отговорите, на онези въпроси, които толкова отчаяно си задавам.

Още не знам – съществува ли съседната стая наистина или е само в ума ми? Аз ли съм измислил всеки глас в нея или той е факт, неоспорим и категоричен като мрак и нощ, като тъма, която се спуска бавно над теб, която те прегръща, унася и приспива.

А може би съседната стая е само в сънищата ми? И гласът го няма, сънувам го. Може би дори аз самият не съществувам. Дали съм реален?

Дали съзнавам какво представлявам? Какво съм? Може би съседната стая е просто вероятност, нещо, което само може да бъде, но още не е, или пък вече е било? Може би аз притежавам ключа, за да вляза и вече не се нуждая от онзи призрак глас, който сякаш е мой и чужд едновременно? А може би точно гласът ще ми покаже пътя?

Толкова много въпроси, чиито отговори не знам. И пак слушам – хиляди истории. Интересни или скучни, щастливи или тъжни, но винаги различни, нови, ала и някак преживени. Съседната стая е като огледало за мен. В нейните стени се отразява моето лице. А то непрестанно се мени. Аз имам хиляди лица – поне така ми каза гласът, който е само част от мен. Неразделна и

категорична.

– Искаш ли да видиш съседната стая отвътре? – пита ме той – искаш ли да влезеш там, където не си бил преди? Да видиш онова, което още не си виждал и което вече многократно си съзирал?

– О да, искам! – отвърщам му – Желая го силно, с цялото си сърце!

– Тогава самоосъзнай се – казва ми гласът – Кой си и къде отиваш? Направи крачка напред и влез. Стаята е там и те очаква. Избери си всичко, което желаеш, избери си историята, която искаш.

И аз ставам, приближавам до стената, почти докосвам с ръце. Не виждам онова отвъд, но го усещам – толкова близо, но и тъй далече. Сякаш е вътре в сърцето, а сякаш вън от него. Кой съм? Къде отивам?

Раста или изчезвам?

И аз разсъждавам, избирам, анализирам. Виждам хилядите си лица – парченца от мен самия, вътре в стаята, в съседната стая. Най-сетне съм готов, поемам дъх, затварям очи и... проплаквам. О, да, проплаквам, но вече не тук, а оттам! В съседната стая. Аз съм част от нея, само едно от милионите лица, които имам. Но не помня нищо. Кой съм? Накъде отивам? Раста или изчезвам? Толкова е прекрасно, толкова чудесно! Аз плача, плача, плача. И не е важно какво казват другите, важното е, че съм тук! За мен е все едно, но те повтарят:

– Момче е! – обясняват ми – Момче!

Мирослав Пенков

Sousední pokoj

Moje práce je velmi jednoduchá. Její vykonávání je tak jednoduché, až si někdy říkám, že by ji mohl dělat každý. To však pochopitelně není pravda. Dokonce ani z malé části. Protože, ačkoliv je snadný, pouhý poslech se stává tajemstvím, mysteriózní hrou, při které se předháníme ve lhaní s neznámými, mocnými silami, které často místo toho, aby byly zábavné, stávají se nebezpečnými – plně mě obklopují, přivírají mi oči a otupují smysly. Ve chvílích jako je tato, kdy svět je prostě černý, prvotní bod, jediné, co má význam, je poslech. A zápis. Každé slovo, které slyším ze sousedního pokoje, musím zapsat.

Sousední pokoj existuje. Je zbytečné přesvědčovat mě o opaku, jelikož vím, že on tam je. Neviditelný, ale reálný, hmatatelný a konkrétní, jakoby z jiného světa, ale zároveň příliš blízko. A ti, kteří jsou v něm zavřeni, jsou osamoceni, odsouzeni, dva. Muž a žena, kteří prostě jsou – tam, v sousedním pokoji, možná něco dělali, možná seděli, leželi, viseli... Nevím. Ale jsou tam a já je slyším. Slyším je jak hovoří, jak se milují i nenávidí, jsem svědkem všech jejich vzplanutí, ale nejčastěji jsem svědkem jejich příběhů. Je jich mnoho a každý jiný. Sousední pokoj je plný zajímavých příběhů, jen musíš umět poslouchat.

– Chceš objevit sousední pokoj? – řekl

mi hlas znenadání. Řekl mi to tak neočekávaně, jako se může odhalit tajná láska, jako se může dát rychlý polibek, jako se činí nabídka věčného svazku.

– Co to je, ten sousední pokoj? – ptám se ho já – Co v něm je a kde se nachází?

– Pokud to pochopíš, znamená to, že jsi ho objevil. Znamená to, že sis ho přál objevit, a že jsi se nebál dostat se až k němu.

– Že jsem se nebál? – ptám se ho udiveně – Nebál čeho?

– Temnoty, nenávidi, smrti. Je tolik věcí, kterých se můžeš bát, tam, v sousedním pokoji. Donutí tě svíjet se a sténat bolestí a hrůzou, odsoudí tě k absolutní prázdnotě.

– Co získám, pokud nakonec objevím ten tvůj pokoj? A co bych ztratil, kdybych neuspěl?

– Copak toho máš tolik co ztratit? – odpovídá mi klidně hlas – Ty máš jen jedno, příteli, svoji duši.

– Jaký je ten sousední pokoj? – zeptal jsem se. Jak vypadá zevnitř, zdali jsou jeho stěny bílé a čisté, jak mohou být čisté pouze slzy lásky, zdali je podlaha pokryta krásnými koberci utkaných ze snových přeludů, zdali okny proniká sluneční svit. Ale nejvíce mě zajímalo, jestli je v sousedním pokoji někdo takový, jako jsem já. A pokud ano, kolik jich je, jak vypadají, co tam dělají? Mno-

ho otázek, všechny důležité a všechny bez odpovědi. Takže jsem se rozhodl přjmout výzvu. Přál jsem si objevit sousední pokoj.

A tak nyní, ve své pracovně, pohodlně sedím v měkkém křesle uprostřed hebké tmy padající noci. Venku je ticho, na prostý klid, plamen tenké svíce se mihotá na prázdném stole a její svit klesá velmi opatrně níže.

– Poslouchej – říká mi hlas – poslouchej to, co se odehrává v sousedním pokoji.

A já se zaposlouchám. Je to tak zajímavé, odehrává se tam tolik krásných a neobvyklých věcí. Vzdálených a nepochopitelných, ale zároveň zoufale známých a osobních. Jaký je ten sousední pokoj – ptám se. A potom opět – jaký je ten sousední pokoj?

A on je tam a lidé jsou v něm. Již ne jen dva, muž a žena, mnohem více, různých, plných života, barevných. Možná jsou jich tisíce a proč ne i miliony. Tam, v sousedním pokoji. Já je poslouchám, slyším je jak hovoří, slyším jejich příběhy a zapisuji je. Tisíce, miliony zajímavých příběhů. Ale já vím, kde hledat. Ví, že on je někde v temnotě, za stolem, nebo tam za stěnou, vím, že je to prosté a jednoduché. Ale přesto je to sousední pokoj.

– Zajímá tě, co tam je, že? – ptá se mě hlas, a já souhlasně pokyvují hlavou

– Co se skrývá v tom maličkém pokoji, pokud je maličky, a zda se v něm vůbec něco skrývá?

– Ale já slyším hlasy – odpovídám mu – tak, jako slyším i Tebe. Slyším jejich příběhy, zapisuji je. Podívej, podívej se na tohle – a přečtu jeden báječný, úžasný příběh. Příběh, ve kterém je vše

– i hrůza, i nenávisť, i láska, i štěstí, i radost, i smrt – V tom pokoji je ukryt poklad, že? – ptám se hlasu v temnotě

– Tam je něco velkého a krásného, zajímavého a fascinujícího, že, že, že?

– A možná tam není nic – odpovídá mi hlas a pokračuje – Možná – říká mi – je sousední pokoj vždy prázdný. Existuje způsob – přemýšlím – jak se dostat do sousedního pokoje? Již pro mě není zajímavé jen zapisovat slyšené. Již se toho chci stát součástí! Chci sám nalézt odpovědi na otázky, které si tak zoufale pokládám.

Ještě nevím – existuje sousední pokoj opravdu, nebo jen v mé mysli? Vymyslel jsem si každý hlas v něm, nebo je to fakt, nepopiratelný a kategorický jako temnota a noc, jako tma, která se nad tebou pomalu spouští a která tě objímá, ukolébává a uspává.

A možná je sousední pokoj jen v mých snech? A hlas není, jen se mi o něm zdá. Možná ani já sám neexistuji. Jsem skutečný? Víím, co znázorňuji? Co jsem?

Možná je sousední pokoj pouhý pravděpodobnost, něco, co může být, ale ještě není, nebo co už bylo? Možná já vlastním klíč, abych mohl vejít, a již nepotřebuji ten přízračný hlas, který je jakoby můj i cizí zároveň? A možná mi přesně ten hlas ukáže cestu?

Tak mnoho otázek, na které neznám odpověď. A tak poslouchám – tisíce příběhů. Zajímavých nebo nudných, šťastných nebo smutných, ale vždy jiných, nových a nějak prožitých. Sousední pokoj je pro mne jako zrcadlo. V jeho zdech se odráží moje tvář. A ta se bez ustání mění. Mám mnoho tváří – alespoň tak mi to říká hlas, který je pouze mou částí. Nerozdílnou a kategorickou.

– Chceš vidět sousední pokoj zevnitř?

– ptá se mě on – chceš vejít tam, kde jsi ještě nebyl? Abys viděl to, co jsi ještě neviděl, co jsi jen na okamžik zahlédl?

– Ano, chci! – odpovídám mu – přeji si to velmi, z celého srdce!

– V tom případě si sám uvědom – říká mi hlas – Kdo jsi a kam směřuješ? Udě-

lej krok vpřed a vejdi. Pokoj je tam a očekává tě. Vezmi si všechno co si přeješ, vyber si příběh, který chceš.

A já vstanu, přibližuji se ke stěně, téměř se jí dotýkám rukou. Nevidím to, co je za ní, ale cítím to – tak blízko, ale i tak daleko. Jakoby uvnitř v srdci a jakoby mimo něj. Kdo jsem? Kam směřuji? Rostu, nebo se ztrácím?

Přemítám, vybírám, analyzuji. Vidím tisíce svých tváří – střípky sebe samého, uvnitř v pokoji, v sousedním pokoji. Nakonec jsem připraven, nadechnu se, zavřu oči a...

Poprvé zapláču. O, ano, zapláču, ale už ne tady, ale tam. V sousedním pokoji.

Jsem jeho součástí, jenom jedna z milionu tváří, které mám. Ale nepamatuji si nic. Kdo jsem? Kam směřuji? Rostu, nebo se ztrácím? Je to tak krásné, tak zázračné! A já pláču, pláču, pláču. A není důležité, co říkají ostatní, důležité je, že jsem tady! Mě je to jedno, ale oni opakují:

– Je to chlapec – vysvětlují mi – Chlapec!

Přeložil z bulharštiny
Martin Vybíral

Чешкият писател Мартин Райнер - гост в „Алея на книгата“ в София

Романът му „Поетът. Роман за Иван Блатни“ е носител на най-престижната чешка литературна награда „Магнезия Литера“ в категория „Книга на годината“. Печели първо място и в популярната анкета на вестник „Лидове новини“ за книга на годината, както и литературната награда „Йозеф Шкворецки“.

Романът му е сред акцентите в участието на издателство „Изида“ в „Алея на книгата“ през септември в София. Срещата с Мартин Райнер и представянето на книгата е на 13 септември в залата на Чешкия център. Модератор на събитието е Красимир Проданов, преводач на романа. Книгата разказва за превратната съдба на един от най-обичаните творци в предвоенно време – Иван Блатни. Тя обхваща няколко епохи от чешката история. И е истинско съкровище за всички, които обичат Чехия.

Мартин Райнер

Мартин Райнер (р. 1964) започва да събира материалите за „Поетът“ още в далечната 1986-а. Книгата обаче излиза едва през 2014-г. или 24 години след смъртта на поета. Литературната критика я приема с възторг, романът се радва на отличен прием и сред читателите. Но книгата е много повече от мащабен разказ за

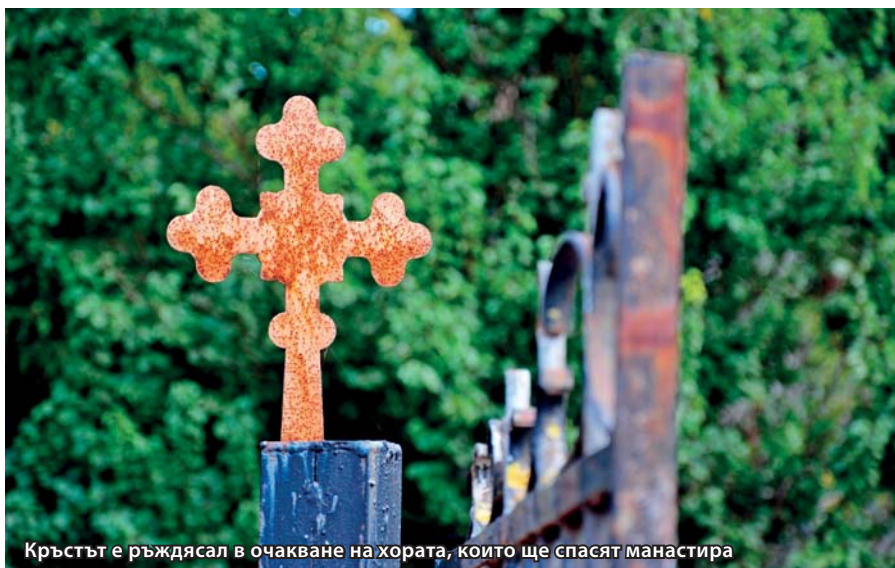
един живот. Тя се впуска в голямата история, в драмата на миналия век, за да опише как историческите събития могат да повлияят всекидневнието ни, но трудно могат да попречат на онова, което е решила за нас съдбата.

Красимир Проданов

Изгубеният манастир

На картата е, обаче туристите го заобикалят. И пътят към него лека-полека чезне. Православната обител, която с лечебната си вода помагала да прогледнеш. И към света на хората, и за Бога.

Кръстът е ръждясал в очакване на хората, които ще спасят манастира

Скромната камбанария

Пътят води неуверено до Голямо Буково

От малък знам, че минем ли Средец, вече сме в странджанските гори – едно царство на чудни птичи песни и тайнствени пътечки. Планината винаги е била сакрална – с множество ритуални места от различни епохи... Заедно с това, и полудива.

Усещането се е запазило и сега, през 21. век. Причините обаче са малко по-различни. Пак отминаваме Средец, после продължаваме покрай Пънчево и свиваме в посока Голямо Буково. Но колкото повече приближаваме, толкова повече са раните по шосето. Разбирайте, дупките...

Планината носи усещане за нещо изоставено

И самото Голямо Буково е такова – прелестно, но някак замиращо. Прекосяваме го и продължаваме по пътя, който си знаем от едно време. Пътят към манастира. Времето обаче и тук е нанесло своя удар. След няколкостотин метра тясната ивица асфалт изчезва и остават само коловозите. Даваме си сметка, че ако не е лято, едва ли бихме продължили. Без кола е далеч – с обикновен автомобил пък трудно.

И манастирът е също толкова изстрадал

Нека обаче направим един завой – не по пътя, а във времето... Светата обител наричат с името на селото, край което се намира, но всъщност едно време е била вречена на света Петка. Култът към нея възниква след смъртта ѝ през 11. век, като светицата прекарала голяма част от живота си в Епиват – сега се казва Селимпаша, малко градче близо до Истанбул.

Та станало съвсем логичното – в рамките на един век сред гъсталците на Странджа, не толкова

далеч от Епиват, боголюбиви монаси вдигнали манастир, който нарекли на светицата.

Планината тогава криела 23 манастира

Поне за толкова знае днешната наука. Единственият оцелял до наши дни е точно този край Горно Буково. За него даже се твърди, че сам създателят на исихазма го покровителствал. Дали обаче наистина Григорий Синаит е пребивавал в Горно Буково, няма как да знаем. Пък и по-добре да се върнем пак в по-нови времена.

Дали пък тук не се крие манастирската магерница...

Стягат го още по турско

Било някъде 1873 г., когато на един от местните хора му се присънва Богородица. Води го на извор, където да се измие... Послушал я и така намерил откъде блика водата. А около нея се оказал и старият манастир. Затова днес го знаем и като „Св. Животоприемен източник“ – заради чудотворствата, които взела да прави водата.

После обаче пак запада

Годините на социализма са малка смърт за всичко, което дотогава било направено. Метохът бил превърнат в пионерски лагер, а църквата затворила врати. Постепенно всичко опустяло. Така заварил манастира йеромонах Евтимий. Вече било 1990-а...

Оттук-нататък се пише последната засега глава в дълговековната манастирска история. Въпросът само е дали наистина ще е последна, или времето и Небето ще се смият над действително чудотворното място.

Водата привлича много хора

Евтимий се възползва, за да направи каквото може за старите постройки – стяга ги, изпълва се с всякакви твари и дворът. Ставали сме и сами свидетели на това оживление...

Но пак чисто по български се появява и проблем. Евтимий афишира себе си като старокалендарец, с което се оказва в разкол с Българската православна църква. Дори е обвинен, че е изографисал себе си в църквичката.

Така изглеждаше манастирският двор преди десетина години

Последния път всичко беше различно

И отчето, което ни посрещна, и атмосферата... Дълго таеният раздор се беше проявил навсякъде в манастира. И без това изстрадал, сега вече съвсем ни изглеждаше разтурен. Животните и цветята в двора ги нямаше, малкото оправени неща отново бяха тръгнали към разруха. Също като пътя, който вече е съвсем в нетърпимо състояние. Стана ни тъжно, честно казано. Разменихме няколко думи със свещеника – после разбрахме, че това бил самият игумен, отец Веселин. Но, ще ни прощава Господ, нямаше я в него веселостта на предшественика му.

Далеч сме от това да съдим

Просто тъгуваме, че историята си отива. Колко ли монаси са отправяли молитва тук към Небесата – само дето

Чудотворната вода

животът е такъв, че иска еднакво и молитва, и мотика.

А тогава си тръгнахме в подскачащата кола – налели си от животворната вода, и с тези снимки, които сега споделяме и с вас. Но ако се загубите някой път в Странджа, сигурно и вие ще го намерите – манастирът, който приютявал странниците в продължение на векове. От любов към Бога.

Красимир Проданов

Голямобуковски манастир „Св. Петка“ – намира се край едноименното село в Странджа. Състои се от трикорабна псевдобазилика и жилищна сграда. В олтаря на храма е аязмото „Живоприемний източник“. Обявен за паметник на културата.

Метохът съвсем е рухнал

На гости на френския посланик в Прага

Френското посолство в чешката столица за поредна година отвори врати за посетители. В петъчния следобед на 22 юни 1700 посетители имаха възможност да разгледат красивия интериор на двореца Буцьо (Вуцоу), в който се помещава дипломатическото представителство, а след това да опитат френски специалитети (палачинки, френски сирена и вина), които предлагаха любезните домакини в градината на посолството в съпровод от музикална програма. За най-малките имаше специално направен детски

кът.

съседните поземлени участъци. Сред тях е и сградата на някогашната манастирска градина, а впоследствие църковно училище, собственост на един от местните религиозни ордени (конфискуван по време на Тридесетгодишната война и подарен от император Фердинанд II). Този имот се е намирал в западната част на днешния дворец, който става известен като „малкия Валдщейнски дворец“. През 1732 г. малкият и големият дворец са закупени от принцеса Мария Анна Фюрстенбергска (произхождаща от аристократичната фамилия Валдщейн), която на свой ред три години по-късно го продава на собственичката на съседния дворец (*Hzanský palác*) графиня Хързанска. Само за три години тя прави значително преустройство на двата дворца (между които вече има и пряка връзка), запазено и до днес. Интериорът се сдобива с богата украса – орнаменти на тавана, красиво декорирани рамки на прозорците. На първия етаж са разположени представителните салони (намиращи се в северното крило, гледащо към площада), а в приземния етаж са били помещенията на обслужващия персонал. Десет години по-късно дворецът се

Салонът на Ришельо

История на двореца

Разположеният в престижния пражки квартал „*Malá strana*“, в непосредствена близост до р. Вълтава и до музея Кампа, дворец Буцьо представлява един от най-изразителните образци на пражкия барок и е късче от историята на чешката столица. През Средновековието (12–14 век) тази част от съвременния град е имала селски облик. На мястото на днешния дворец е имало селскостопански сгради, пивовар, манастирска градина, училище и църква, които са били под юрисдикцията на един от тогавашните религиозни ордени. След опустошителните хуситски войни местният манастир се възстановява, но поради финансови причини е принуден да продаде част от земите. През 16 в. тук започват да се появяват и частни домове. В един от тях, разположен в източната част на днешния дворец, са живеели представители на средната класа. През втората половина на века домът на няколко пъти е препродаван, като през 1628 г. негов собственик става граф Иржи Оперсдорф, чийто син го продава на бъдещия пражки архиепископ Ян Бедржих граф Валдщейнски (1640–1694), изключително образован

и интелигентен за времето си човек, живял дълго време в Рим, приближен на тогавашния папа Александър VII, ценител и колекционер на предмети на изкуството. Именно той през 1667 г. полага основите на първия дворец (т. нар. „Голям Валдщейнски дворец“). През 1719 г. неговата племенница (дъщеря на брат му Карл Фердинанд) графиня Мария Жозефина Тун разширява дворцовия ареал, закупувайки

Червеният салон

сдобива с нов собственик – Франц Леполд Лонгвал (1703–1768), френски граф от аристократичния род Букьо (от северофренската провинция Артоа), на чието име е наречен дворецът. От края на 16 век родът е на служба в Хабсбургската монархия, а след 1620 г. се установява трайно в чешките земи. Тогавашният глава на рода Шарл дьо Бонавентура дьо Лонгвил, граф Букьо (1571–1621) е главнокомандващ императорските войски в битката при Била Хора (8 ноември 1620 г.), при която чешката (бохемската) протестантска аристокрация претърпява поражение. Външният облик на двореца е в стил късен пражки барок, а салоните са в необарок, чиито сегашен вид датира от средата на 19 в. Тогав са правени последните по-значителни реконструкции предимно във вътрешността на замъка. В източната му част е построено голямо представително стълбище. Салоните на първия етаж в северното крило на замъка са обзаведени в стил рококо. През втората половина на века последният пряк потомък на рода граф Шарл дьо Бонавентура прави редица нововъведения – прокарва телефон (1894), модерно водоснабдяване и баня (1895), канализация (1909), електрическо осветление (1910). През 1919 г. неговият племенник Шарл Жорж се премества да живее в малкия дворец Букьо (днес собственост на чешката държава), а големия дворец го дава под наем на френското дипломатическо представителство, което закупува от него

Блювият салон

сградата през 1930 г. В приземния етаж са разположени административните помещения. Първоначално работният кабинет на посланика и останалите членове на дипломатическата мисия са се намирали на първия етаж, а през 1982 г. се преместват на втория и третия етаж.

Разходка из дворцовите салони

Изкачвайки се по украсеното с огромно стенно пано от 17 век стълбище, изобразяващо библейски сюжет, преминаваме покрай бюстовете на френския генерал и дипломат Морис Пеле (1863–1924), ръководител на първата френска военна мисия в Прага (1919–1920); на философа Рене Декарт (1596–1650) и на маршал дьо Сакс

(1696–1750), както и покрай портрета на Шарл Бонавентура дьо Лонгвал, граф Букьо (1571–1621) с изобразения герб на аристократичния род, и се озоваваме в един малък вестибюл. Оттам започва нашата обиколка из салоните на посолството. **Салонът на Ришелю** е украсен с италиански мебели от 18 век, венецианско огледало и, разбира се, копие от портрет на прочутия и могъщ френски кардинал Ришелю (1585–1642), живял и ръководил съдбините на Франция по времето на крал Луи XIII (бащата на краля-слънце). Оригиналът на портрета, дело на френския художник Филип дьо Шампен, се намира в Лувъра. Намиращият се в средата на салона огромен глобус е подарък от бившия френски президент Франсоа Митеран. **Вторият салон** е украсен с червено пано стил Луи XIV, с фаянсова камина от 18 век и голям красив холандски полилей. Отправляме се в т. нар. **Червен салон**, който първоначално е служил за будоар (малък частен салон), а от 1993 г. до 2013 г. изпълнява ролята на малка трапезария. Мебелировката е изцяло в червено, в характерния за 17 и края на 18 век стил. **Салонът на Шарл X** е кръстен на името на по-малкия брат на Луи XVI, който по време на Великата френска революция успява да избяга и известно време (1810–1816) живее в Прага все още като граф д'Артоа (1757–1836). През 1824 г. той става френски крал под името Шарл X, а 6 години по-късно по време на Юлската революция е свален от трона и пов-

Синият салон

Дамският салон

торно търси убежище в Прага, където живее четири години (1832–1836). От стената на салона ни „гледат“ неговият портрет и този на известния френски писател Шатобриан, който по време на пребиваването си в Прага през 30-те години на 19 век, отсяда именно при живеещия в изгнание френски крал. Мебелировката на салона е от края на 18 век. Най-впечатляващата украса на салона „Голямата трапезария“ е огромното пано „Император Йозеф I на лов“, дело на придворния художник от шотландски произход П. Ф. Хамилтън. Оригиналът се намира във виенския дворец Шьонбрун. Полилеите в австрийски стил, украсени с порцеланови птички, са изработени в Прага. Този салон е свързан с един любопитен епизод от посещението на бившия френски президент Франсоа Митеран в Чехословашката република в края на 1988 г. По негово настояване местните власти му разрешават да покани в посолството на закуска шест чехословашки дисиденти. Сред тях е и Вацлав Хавел, който идва с малко куфарче. На въпроса какво има вътре, той отговаря, че си носи тоалетни принадлежности, тъй като е бил убеден, че на излизане от посолството ще бъде арестуван. След трапезарията се озоваваме в т. нар. **Ъглов салон**, в който през 18 в. са се организирали концерти. Смята се, че един сред композиторите, представяли тук свои творби, е Волфганг Амадеус Моцарт, който също известно време живее в Прага. Таванът на салона е покрит с орнаменти. Украсата се допълва от малки порцеланови

скулптури, поставени върху малка масичка, както и от два портрета, изобразяващи участието на френските войски във войната за австрийското наследство, част от колекцията на Версайския дворец. На единия от портретите е нарисован Шарл Огюст Фуке, френски херцог и маршал, племенник на финансовия министър на Луи XIV Никола Фуке. Част от военната му кариера е свързана с Прага. По време на войната за австрийското наследство (1740–1748) той е назначен за главнокомандващ френските войски в чешките земи. В началото на 1741 г. с изненадващ ход той обсажда Прага и остава тук чак до декември, когато е принуден да се изтегли заради започналата зима. В салона се намира и портретът на руския княз и главнокомандващ руските войски срещу Наполеон Михаил Кутузов (1745–1813),

дело на неизвестен художник. „**Синият салон**“ е обзаведен с два малки скрина, с полилей в бароков стил, а останалата мебелировка е от началото на 19 в. На стената са окачени картини, изобразяващи ловни сцени: „Заминаване на лов“ и „Почивка по време на лов.“ На една от стените е окачен портретът на Франц Леополд дьо Лонгвал, граф Букьо, рицар на Ордена на „Златното руно“, който именно закупува двореца.

Жълтият салон е известен още като „Дамският салон“ заради окачените по стените пет женски портрета, изобразяващи френски аристократки (две от тях са на членове на фамилията Букьо). Този салон се е използвал и за малка трапезария. Мебелировката е от времето на френския император Наполеон I.

Обиколката завършва в огромния **Музикален салон**, на чиито стени са окачени две огромни картини от края на 17 в. „Селска веселба“ и „Банкет“. На тях е изобразен гербът на графа на Тулуза, известен френски адмирал, смятан за „дясната ръка“ на краля-слънце Луи XIV. Портретът вляво изобразява един от представителите на фамилията Букьо, Шарл Гаetan дьо Лонгвел (1676–1750), а този вдясно – на съпругата му графиня Филипина Елизабет. В дъното на салона се намира роял. В Музикалния салон концерти е изнасял френският композитор Морис Равел. От салона се излиза на терасата, от която се открива гледка към градината на посолството.

Д-р Красимира Мархولةва

Музикалният салон

Накратко

Общо 5 265 367 чуждестранни туристи са посетили България в периода януари-юли 2018 г. Така за седемте месеца от годината се отбелязва ръст от 6,9% спрямо същия

период на 2017 г., сочат данните на Националния статистически институт. Класацията за входящ туризъм за седемте месеца на 2018 г. се оглавява от Румъния с 769 811 визити и 27,7 на сто увеличение спрямо същия период на миналата година, следвана от Гърция с 628 957 посещения и Германия - 435 992 туристи.

Всеки български гражданин, притежаващ СИМ-карта на български мобилен оператор, при влизане на територията на чужда държава ще получава от 7 август кратко текстово съобщение с информация за номера на денонощната дежурна телефонна линия в МВНР (+359 2 948 24 04), на която може да потърси помощ в случай на извънредна ситуация. Съобщението ще бъде получавано веднага, щом абонатът попадне в роуминг. Така телефонът за спешни случаи на МВНР ще е подръка в паметта на телефона на всеки гражданин зад граница.

Към тази инициатива на Министерството на външните работи с готовност се присъединиха трите национални мобилни оператора - А1, VIVACOM и Telenor в знак на подкрепа към усилията ни за подобряване на административното обслужване и по-ефективна защита на българските граждани в чужбина. Мобилните оператори предоставят получаването на съобщението безплатно за гражданите, като услугата не е свързана с разходи от

държавния бюджет. При повикване на денонощната дежурна телефонна линия в МВНР (+359 2 948 24 04), разговорът ще бъде таксуван според тарифния план на абоната. (Източник: Министерството на външните работи)

България е втората европейска държава след Исландия по ресурси на натурална минерална и изворна вода с естествен произход, уникален състав и питейни качества. Най-значимите водоизточници на минералните води са около 500 на брой, много са и находищата на натурални изворни води. Общият годишен обем на запасите на минерални води у нас, които могат да бъдат използвани, е над 100 млн. кубични метра, но едва 6% от тези находища са добре проучени. Към момента общият брой на регистрираните находища в страната е 146.

Образованието в България да бъде всеобщ, надполитически приоритет призоваха учителите от българските училища в чужбина по време на своята годишна конференция в София, организирана от АБУЧ. „Българският език – духовен мост за национално единение“ беше мотото на форума, чиито домакин тази година бе Народното събрание. По последни данни на Държавната агенция за българите в чужбина броят на училищата е около 400. АБУЧ инициира

петиция за осигуряване на правна и административна възможност за полагане на матура по всеки един от официалните езици на ЕС, известна като Петиция за малките езици. Тази година тя успя да влезе

за разглеждане в Европейския парламент. На 11-та Конференция на АБУЧ участваха министър Красимир Вълчев, Негово Преосвещенство митрополит Антоний, председателят на ДАБЧ Петър Харалампиев, зам. председателят на Парламентарната комисия по образование и наука Милен Михов, представители на Президентството, зам. министри, евродепутати, народни представители, журналисти, учители.

Четиринадесетата световна среща на българските медии ще се проведе от 24 до 28 октомври в Скопие, съобщи на пресконференция на 28 август генералният директор на БТА Максим Минчев. Срещата се организира от БТА и Асоциацията на българските медии по света, тази година под мотото „Медии и памет“. Сред обсъжданите теми ще са „Различните лица на патриотизма“, „Бизнес и национален дълг“, „Пропаганда срещу журналистика“. Във форума ще участват представители на около 40 медии от около 25 държави. Основен партньор ще бъде Македонската информационна агенция /МИА/.

На 17 август 2018 г. в крепостта Калиакра археолози откриваха съкровище в малко глинено гръне. То съдържа 957 предмета, от които 873 сребърни и 28 златни монети, 11 апликации и катарамии, 28 сребърни и бронзови копчета, 11 златни обеци, два пръстена, от които един златен, и четири мъниста от скъпоценни камъни и злато. Втората по големина група монети е съставена от български сребърни аспри, отсечени от цар Иван Александър (1331-1371). Археологически разкопки в крепостта Калиакра се провеждат за петнадесета поредна година. През 2018 г. те се финансират от Министерството на културата на Република България, Община Каварна и Националния исторически музей (НИМ). Екипът се ръководи от директора на НИМ доц. д-р Бони Петрунова. Тя смята, че собственик на имането е бил татарски мародер, живял в края на 14-и, началото на 15-и век. (Източник: НИМ)

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 180 Kč. Почтенските услуги поема сдружение „Възраждане“. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението 2201279334/2010 или по пощата на адрес: o.s. Vazražďane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

**За контакти:
o.s. Vazražďane
Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu**

Българи брой 3/2018

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“,
Voцelova 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република:
E 13282

Главен редактор:

Мария Захаријева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархалева, Васил Самоковлиев

Сътрудници:

Снежана Таскова, Пламен Тотев, д-р Тая Янкова, Стефан Кисъв, Даниела Горчева, Таяна Борисова, Минка Атанасова, Раиса Андонова-Щурм, Златна Костова, Румяна Кирилова, Пенка Калинкова, Луиза Станева, Здравка Славова, Красимир Проданов, Деница Проданова, д-р Десислава Вилимовска, Петя Константинова

Дизайн: Владислав Цонев

Година 17, брой 3/2018

e-mail: bulgari@atlas.cz
www.bulgari.eu

Печат: EUROPRINT a.s.

Дадено за печат: 08. 09. 2018

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 180 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопирен или друг начин, както и въвеждани в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazražďane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали.

Bulgari

Periodikum bulharske menšiny v Česke republice
Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 3/2018

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2
221 419 838, 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XVII

Periodicitá: 6

Náklad: 600 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 3/2018

Den vydání: 14. 09. 2018

Evidenční číslo: MK ČR 13282

Vydavatel: Vazražďane, Vocelova 3
120 00 Praha 2, IČO 26544229

„Българи“, списание за българите в Чехия

Българи

„Възраждане“ „Българи“ Абонамент Фото галерия Връзки

Архивни броеве

- 2005 година
- 2006 година
- 2007 година
- 2008 година
- 2009 година
- 2010 година
- 2011 година
- 2012 година
- 2013 година
- 2014 година
- 2015 година

„Българи“ 2015, брой 1
„Българи“ 2015, брой 2
„Българи“ 2015, брой 3
„Българи“ 2015, брой 4
„Българи“ 2015, брой 5-6

Списание „Българи“ 2015, брой 5-6

Разгледайте списанието по рубрики - Съдържание:

Българската общност

- Музикален празник в Ридогбинум
- Срещи с Елена Радичева | Коледа в Неделното училище в Бърно
- Коледа в училище „Възраждане“
- VII-Вълшебна Коледа в училище
- Авантен концерт в зала „Мартин“
- „Съединението прави силата“
- Симеон Симеинов – един достоен българин
- Ансамбъл „Пирин“

Годишнини

- Връщането на Южна Добруджа на България
- Горги Косовичанов
- Забравеният повод на българските прависти

Патриотизъм и разходки

- Разходка в парка Проухонце
- Музеят за история на изкуството във Виена
- Киото – културната столица на Япония
- Хирошима – градът-феникс

Култура

- Асен Блатечки: Аз съм един щастлив човек!
- Писмо до Юнеско от Прага
- Стоянка Мутафова
- Позорен към душата на художничката Мила Милчева
- Българска работа
- Христина Мирчева – поезия
- Фолклорът в във всеки българин
- Чудеса без начало и без край
- Сотският международен конкурс „Лични гласове“
- За един неочакван въпрос
- Пловдив – европейска столица на културата 2019 г.

Българи-чешки връзки

- Как се пише и превежда постмодерен роман

Посетете интернет страницата на гражданско сдружение „Възраждане“ и на списание „Българи“
www.bulgari.eu Facebook: [Bulgari Vazrazhdane](https://www.facebook.com/BulgariVazrazhdane)

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ „Д-р Петър Берон“ – ПРАГА ШАНС ЗА ВАШИТЕ ДЕЦА

БСОУ „Д-р Петър Берон“

БЪЛГАРСКО УЧИЛИЩЕ
ПРАГА

НАЧАЛО НОВИНИ ПРИЕМ ИСТОРИЯ ГАЛЕРИЯ ЗА УЧИЛИЩЕТО КОНТАКТИ ПОЛЕЗНИ ВРЪЗКИ

www.bgschool.eu

Неделни Бухтички

Продукти:

- 1л СОДА
- 250гр Натрошено сирене
- 1ч. лъжица КИСЕЛО МЛЯКО 2%
- 2 яйца
- 2 1/2 чаши БРАШНО

Начин на приготвяне

1. Adding ingredients to a bowl.
2. Whisking the mixture.
3. Adding flour to the mixture.
4. Shaping the dough into a log.
5. Rolling out the dough to 2cm thickness.
6. Cutting circles from the dough with a glass.
7. Frying the circles in a pan with oil.
8. The finished fried circles.

разточваме

с ОБВЪРНАТА ЧАША оформяме кръгчета от тесто

Запъркваме до зачервяване от всички страни

8. м-м-м-м!

Рисулка: Петя Константинова

